

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Heike Olmre

SUURUSE MÕISTESTAMINE KÕRGUSENA
SÕNADE *KÕRGE*, *SUUR*, *KÕRGENEMA*, *SUURENEMA*, *KASVAMA*, *TÕUSMA*,
KASV JA *TÕUS* KASUTUSE PÕHJAL

Bakalaureusetöö

Juhendaja professor Renate Pajusalu

TARTU 2019

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. TÄHENDUSNIHE.....	5
1.1. Tähendus ja selle nihe	5
1.2. Kõrgus- ja suurussuhete tähendusnihe	6
2. MÕISTELINE STRUKTUUR JA RUUMITAJU	8
2.1. Kognitiivse semantika põhiseisukohad	8
2.2. Mõistemetafoorieooria	9
2.3. Mõistemetafooride kehapõhisuse ja kultuurimõju vahekord.....	10
2.4. Kõrgus- ja suurussuhete mõistestamine	12
2.5. Horisontaal- ja vertikaaltelg kõrgus- ja suurussuhete mõistestamisel	13
2.6. Skaalad ja graafikud kõrgus- ja suurussuhete mõistestamisel	14
3. MEETOD JA MATERJAL	15
3.1. Korpuspäringusüsteem ja korpus	15
3.2. Materjali valik	15
3.3. Materjali kogumine	16
3.4. Materjali süstematiseerimine	17
3.5. Kitsaskohad ja nende kompenseerimine.....	19
4. TULEMUSTE KVANTITATIIVNE ÜLEVAADE	20
4.1. <i>kõrge</i> ja <i>suur</i>	20
4.2. <i>kõrgenema</i> ja <i>suurenema</i>	22
4.3. <i>kasvama</i> ja <i>tõusma</i>	24
4.4. <i>kasv</i> ja <i>tõus</i>	25
5. TULEMUSTE KVALITATIIVNE ANALÜÜS	27
5.1. Mõõdetav väärtus	27
5.2. Mõõdetamatu väärtus	31
6. TULEMUSTE KOKKUVÕTE JA ARUTELU	38
KOKKUVÕTE.....	40

KIRJANDUS.....	42
THE CONCEPTUALISATION OF MAGNITUDE AS HEIGHT BASED ON THE USE OF THE WORDS <i>KÕRGE</i> , <i>SUUR</i> , <i>KÕRGENEMA</i> , <i>SUURENEMA</i> , <i>KASVAMA</i> , <i>TÕUSMA</i> , <i>KASV</i> , AND <i>TÕUS</i> . SUMMARY	47
LISA 1. SÕNA <i>KÕRGE</i> VALIM.....	50
LISA 2. SÕNA <i>SUUR</i> VALIM.....	54
LISA 3. SÕNA <i>KÕRGENEMA</i> VALIM	58
LISA 4. SÕNA <i>SUURENEMA</i> VALIM.....	61
LISA 5. SÕNA <i>KASVAMA</i> VALIM.....	63
LISA 6. SÕNA <i>TÕUSMA</i> VALIM.....	65
LISA 7. SÕNA <i>KASV</i> VALIM.....	67
LISA 8. SÕNA <i>TÕUS</i> VALIM	69
LISA 9. SÕNADE <i>KÕRGE</i> JA <i>SUUR</i> VÕRDLUS	71
LISA 10. SÕNADE <i>KASVAMA</i> JA <i>TÕUSMA</i> VÕRDLUS.....	74

SISSEJUHATUS

Eesti keelekorraldajad ja -toimetajad on pikka aega rõhutanud, et on muutunud viis, kuidas kasutatakse kõrgussuhteid tähistavaid sõnu, nagu *kõrge* ja *tõusma*. On täheldatud, et teisi kogemusvaldkondi, eeskätt SUURUST, mõistestatakse üha rohkem KÕRGUSE kaudu, näiteks *kõrge maksumus* või *nõudlus tõuseb*. Normatiivsete nõuannete kõrval puudub aga põhjalik käsitlus suundumuse ulatusest ja võimalikust seaduspärasusest.

Siinse uurimistöö eesmärk on võrrelda omadussõnade *kõrge* ja *suur*, tegusõnade *kõrgenema*, *suurenema*, *kasvama* ja *tõusma* ning nimisõnade *kasv* ja *tõus* kasutust eesti toimetamata või vähetoimetatud kirjakeeles, et selgitada välja, kui ulatuslik ja seaduspärane eelkirjeldatud suundumus on. Selleks olen püstitanud kolm uurimisküsimust:

- 1) Kuidas kattub ning erineb omadussõnade *kõrge* ja *suur*, tegusõnade *kõrgenema*, *suurenema*, *kasvama* ja *tõusma* ning nimisõnade *kasv* ja *tõus* kasutus?
- 2) Mis kontekstides mõistestatakse SUURUST (*suur*, *suurenema*, *kasvama*, *kasv*) KÕRGUSENA (*kõrge*, *kõrgenema*, *tõusma*, *tõus*)?
- 3) Kas ja mis seaduspärasused ilmnevad SUURUSE (*suur*, *suurenema*, *kasvama*, *kasv*) või mõne muu asjaomase kogemusvaldkonna mõistestamisel KÕRGUSENA (*kõrge*, *kõrgenema*, *tõusma*, *tõus*)?

Uurimistöö põhineb korpusuuringul ja toetub eeskätt kognitiivsele semantikale.

Esimeses peatükis kirjeldan lähemalt, kuidas on kõrgus- ja suurussuhete mõistestamine keeleinimeste sõnul muutunud. Teises peatükis annan ülevaate asjaomasest teoreetilisest taustast ning kolmandas tutvustan meetodit ja materjali. Neljandas peatükis esitan uurimuse kvantitatiivse kokkuvõtte ja viiendas analüüsin tulemusi kvalitatiivselt. Viimaks sõnastan kuuendas peatükis tulemuste lühiülevaate.

Uurimistööga soovin anda panuse nii keeleteadusesse kui ka -korraldusse. Kuna keelde kinnistuvad väljendusvahendid, mida toetab järjepidev mõistestamine, on tähtis käsitleda, mis on kirjeldatud suundumuse alus. See võimaldab muu hulgas mõista, miks võivad keelendid, nagu *kõrge inflatsioon*, tunduda keelekasutajale igati loomulikud.

1. TÄHENDUSNIHE

1.1. Tähendus ja selle nihe

Keel on olemuslikult mitmetähenduslik. Selle tingib asjaolu, et piiratud arvu keelemärke kasutatakse väljendamaks lõpmatut hulka tähendusi. Tavalisele keelekasutajale ei tundu kummastav, et *tee* võib ühes kontekstis tähistada pinnaseriba ja teises jooki või et sõna *laud* võib samal ajal märkida nii söögi-, kirjutus- kui ka diivanilauda. See on nii, sest keelemärk ja selle referent ehk objekt, millele märk viitab, ei ole samased. Nagu on kirjutanud Charles S. Peirce (CP 1931–1935, 1958: 2.228), märk on „miski, mis esitub kellelegi millegi asemel mingis suhtes või toimes“ (Semiootika 2018: 117). Lühidalt, märk põhineb asendusel ja tõlgendusel. See on miski, mida teades teatakse midagi rohkemat (Eco 1986: 2). See rohkem ongi see, mis märgi ja objekti ühendab ning mida võib nimetada *mentaalseks üksuseks* (Pajusalu 2009: 7). Eri autorid on tähistanud seda mitut moodi, sealhulgas terminiga *mõiste* (Ogden, Richards 1989), *tähistatav* (Saussure 2017) või *tõlgend* (Peirce; CP 1931–1935, 1958). Edaspidi nimetan seda kognitiivse semantika traditsiooni järgides *mõisteks*.

Kõiki eelmainitud käsitlusi ühendab seisukoht, et tähendus ei ole aheldatud keelemärgi külge, vaid sõltub seosest mõistega, ja on seega muutlik. Siiski, nagu väidab Ferdinand de Saussure (2017: 127), keelekasutaja jaoks ei ole keelemärgid omatahtsi muudetavad. Keel püsib ajas suhteliselt muutumatuna neljal põhjusel: 1) seos keelemärgi, mõiste ja objekti vahel on suuresti kokkuleppeline, mistõttu puudub objektiivne, tõlgendajast sõltumatu alus, et põhjendada ulatuslike muutuste vajalikkust; 2) keelemärkide arv on suur; 3) keelesüsteem on väga keerukas ning 4) keelekasutajate harjumused takistavad uuendusi (*ibid.*: 129–131). Sellegipoolest tuleb selle üldise keelele omase pidevuse kõrval esile ka paratamatu teisenemine: nihe keelemärgi ja mõiste suhtes (*ibid.*: 132) ehk tähendusnihe. Ükski keel, mida kasutatakse, ei pääse seega tähendusloome muutvast mõjust pealtnäha muutumatule süsteemile.

1.2. Kõrgus- ja suurussuhete tähendusnihe

Üks muutustest, millele eesti keeleinimesed on juhtinud pikka aega tähelepanu, on viis, kuidas kasutatakse omadussõnu *kõrge* ja *suur* ning nendega seotud tegusõnu, nagu *kõrgenema*, *suurenema*, *kasvama* ja *tõusma*. Näiteks kirjutas Uno Liivaku 1990. aastal artikli „Kuidas eesti ajakirjanikud venestavad eesti keelt“, kus ta väidab, et eesti keel on vene mõju tõttu taandarenenud. Üks moonutustest on tema sõnul sõna *kõrge* kasutus. Kui varem seostus KÕRGUS eeskätt vertikaalteljega ja SUURUS tähistas igasugust KASVU, siis nüüd kirjutatakse ka *arv oli kõrge pro suur, šansid on kõrgemad pro paremad, raadiojaama kuulatavus on kõrge pro raadiojaamal on palju kuulajaid* jne. (Liivaku 1990: 197) Teemat arendab ta hiljem pikemalt artiklis „Kõrge, kõrgendatud ja madal“ (1999) ning „Väikses soovitusõnastikus“ (2001). Liivaku sõnul jälgendavad inimesed venekeelse *высокий* kasutust (1999: 72), mistõttu tõrjub *kõrge* välja teisi omadussõnu (2001: 75) ja *tõusma* „[p]arasiteerib teiste sõnade tähendusosalal“ (*ibid.*: 152).

Vene keele mõjule osutab ka Uno Mereste (2000). 1976. aasta artiklis „Mis suureneb? Mis tõuseb?“ (*ibid.*: 325) sõnastab ta üldreegli: „mahud või hulgad on suured või väikesed ja muutudes järelikult suurenevad või vähenevad, kõik tasemed on aga kõrged või madalad ja muutudes järelikult tõusevad või langevad“. Ta väidab, et mahte ja hulki mõõdetakse lihtsates või kordsetes ühikutes, nagu *tonn* või *kilogramm-meeter*, tasemeid aga murrulistes, nagu *tükki inimese kohta* (*ibid.*). Kuna suhtarve saab tema arvates käsitada nii mahu kui ka tasemena, võivad need nii *tõusta* kui ka *suureneda*, näiteks *kõrge* või *suur sagedus*. Samal ajal aga väidab ta, et erinevalt sagedusest võib näiteks *kiirus* küll *tõusta*, ent ei saa olla seejuures *kõrge*. (*Ibid.*: 326) See tekitab paratamatult küsimuse, kas on see nii vaid seetõttu, et keelend *kõrge kiirus* ei ole keeles veel niivõrd juurdunud kui *kõrge sagedus* (vrd *kõrgsagedus*). Huvitav on siinkohal ka see, et erinevalt Merestest on Liivaku (2001: 75) seisukohal, et suhtarvud on ainult *suured*.

Teemal on sõna võtnud veel teisigi autoreid, näiteks Maire Raadik (1991, 1996). Tema väidab muu hulgas, et *sagedus* võib olla *kõrge* elektrotehnikas, näiteks *kõrgsagedus*, statistiline sagedus, nagu *sündimus*, on aga pigem *suur* (Raadik 1991: 366). Soovitusi jagatakse ka õigekeelsussõnaraamatus (2018) ja „Ametniku soovitusõnastikus“ (2013). Viimases väidetakse, et *kõrge* „saab olla see, mida mõõdetakse tasemetel, määrade,

järkude, astmete, kategooriate, tasandite jms-ga ning mis tõuseb või langeb. Näitaja, mis kasvab või kahaneb (arv, hulk, maht, kogus jm), või abstraktne suurus (sündimus, suremus jms) on suur või väike“ (*ibid.*: 137). Sellele üldpõhimõttele toetub ka Helika Mäekivi oma artiklis „Mis on suur ja mis on kõrge?“ (2013). Erinevalt teistest siiani mainitud autoritest rõhutab ta ingliskeelse omadussõna *high* mõju ja illustreerib seda suure hulga tõlkenäidetega (*ibid.*: 61). Näiteks sobib inglise keeles öelda *high number of people*, eesti keeles on selle normingukohane vaste aga *suur*, mitte *kõrge arv inimesi*. Siinkohal on oluline ka mainida, et suhtarve käsitab Mäekivi tasemena ning need on tema sõnul seega *kõrged ja tõusevad* (*ibid.*: 62).

Eraldi toob Mäekivi esile, et abstraktsete suuruste ning olendite, esemete või nähtuste omaduste iseloomustamiseks sobib sõna *suur*, *suurenema* või *kasvama*, mitte *kõrge*, *kõrgenema* või *tõusma*, näiteks *nõudlus on suur ja teadlikkus kasvab* (*ibid.*: 65–68). Peale selle on aga ka sõnu, mida sobib normingu järgi kasutada nii *suure* kui ka *kõrgega*. Nende hulka kuuluvad sõnad *palk*, *pension*, *stipendium*, *maks* ja *aktsiis* ning murrulistes ühikutes mõõdetavad suurused, mida võib käsitada nii mahu kui ka tasemena. Viimaseid tähistavad näiteks sõnad *arvukus*, *saagikus*, *tööviljakus* ja *tootlus*. (*Ibid.*: 69–70) Kuna alati ei ole põhjust piirduda kõrgus- ja suurussuhteid märkivate sõnadega, juhib Mäekivi veel eraldi tähelepanu mõistetele, mida sobib tihtipeale iseloomustada ka muude omadussõnadega, näiteks *soodne hind* või *kiire areng* (*ibid.*: 71–72). Nende kõrval on aga ka mõisteid, mida ei saa tema sõnul käsitada ei mahu ega tasemena. Nende puhul soovib ta pruukida muid omadussõnu, näiteks *hea maine*, *kehv kvaliteet*, *kesised teadmised* või *ranged nõuded*. (*Ibid.*: 73–75)

Nagu sissejuhatuses vihjatud, ei ole siinses uurimistöös rõhk keele normeerimisel, vaid tegelikul kasutusel. Seega ei ole seadnud ma eesmärgiks leida vastust küsimusele, kuidas *peaks* olema, vaid mis *on*. Nagu eeltoodugi näitlikustab, ei ole KÕRGUSE ja SUURUSE mõistestatus sugugi ette antud, vaid sõltub tõlgendajast. Esitatud ülevaade on aga hea aluspõhi, millega võrrelda praegusi kasutussuundumusi. Hoolimata tõlkemõju ulatusest ei saa seejuures eirata, et ükski muutus ei juurdu ilma sobiva pinnaseta. Teisisõnu, kõrgus- ja suurussuhete tähendusnihe võib küll mingil määral olla seotud võõrkeelte mõjuga, kuid see ei vähenda tõsiasja, et nihe saab tekkida vaid seetõttu, et ka eesti keeles on võimalik niimoodi väljenduda. Järgmises peatükis võtangi selle tähtsa asjaolu lähema vaatluse alla.

2. MÕISTELINE STRUKTUUR JA RUUMITAJU

Õigekeelsussõnaraamatu (2018) järgi on *taju* „esemete ja nähtuste vahetu peegeldus teadvuses“. Eelmises peatükis kirjeldatu seab aga kahtluse alla, kui vahetu saab olla teadvustatud kogemus tegelikult. Nagu on tabavalt kirjutanud Martin Buber (2013: 31), „korrastatud maailm ei ole maailmakord“. Järgnevalt annan lühiülevaate seisukohtadest, mis aitavad KÕRGUSE ja SUURUSE mõistestamist käsitleda.

2.1. Kognitiivse semantika põhiseisukohad

Kognitiivne semantika tekkis 1970. aastatel vastureaktsioonina objektivismile (Evans, Green 2006: 156). Erinevalt viimasest, mis käsitab keelemärgi ja objekti suhet tõlgendajast sõltumatu tõsiasjana (Sweetser 1990: 4), on kognitiivse semantika uurimisobjekt *mõisteline struktuur* ehk tõlgendaja korrastatud mentaalne representatsioon objektidest, millele keelemärgid osutavad (Evans, Green 2006: 156).

Kognitiivse semantika põhiseisukohad on järgmised:

- > semantiline struktuur on mõisteline: tähendus on suhe keelemärgi ja mõiste vahel (*ibid.*: 157);
- > tähendus on entsüklopeediline: keelemärki ei saa üksüheselt määratleda, vaid see on viit mõiste või mõistekategooria piiritlemata tähendusmahutile, kust tõlgendaja teeb konteksti põhjal valiku (*ibid.*: 160–161);
- > tähendusloome on mõistestamine: keelemärgi tähendus ei ole valmis ja staatiline, vaid luuakse mõistestamise teel (*ibid.*: 162);
- > mõisteline struktuur on kehapõhine: mõiste või mõistekategooria kujuneb suuresti kehalise kogemuse põhjal (*ibid.*: 46).

Kehapõhisusele toetub ka Mark Johnsoni (1987) teooria *skeemkujutlusest*. Selle all mõtleb ta kehalise taju põhjal tekkinud algelist metafoorieelset seosekogumit, mis kujuneb kogemuse liigendamise ja kategoriseerimise tulemusena. Üks skeemkujutus on

näiteks VERTIKAALSUS: arusaam vastandusest *ülal-all*. (*ibid.*: xiv) Jean M. Mandler (2007: 746) on ulatuslike katsete põhjal postuleerinud, et sellised esimesed keele- ja metafoorieelsed skeemid tekivad just ruumitaju kaudu ning on seotud eelkõige liikumise ja selle mentaalse liigendamise. Sellele algelisele liigendusele ehitub seejärel keerukas mõisteline struktuur, mis, nagu väidavad mõistemetafoorteooria rajajad George Lakoff ja Mark Johnson (2011: 35), on suures osas metafoorne.

2.2. Mõistemetafoorteooria

Mõistemetafoorteooriale pani aluse 1980. aasta teos „Metafoorid, mille järgi me elame“ (Lakoff, Johnson 2011). Selle autorite George Lakoffi ja Mark Johnsoni põhiväide on, et metafoor ei ole kõigest retoorika nähtus, vaid liigendus- ja korrastusvahend (*ibid.*: 35), millele on rajatud kogu inimtõtlemine ja -keel ning mille abil mudeldatakse maailma (*ibid.*: 38). Kogemuse teadvustamise ja korrastamise käigus kujunevad *metafoorsed mõisted* ja *mõistekategooriad* ehk *kogemusvaldkonnad*, näiteks KEHA, RUUM, AEG või EMOTSIOON. Viimaste vahel tekivad mõistestamise teel metafoorsed seosed ehk *vastavused*. Valdkonda, mis on mõistestamise alus, nimetatakse *allikvaldkonnaks*, ja valdkonda, mida esimese kaudu mõistestatakse, *sihtvaldkonnaks*. (Pajusalu 2009: 110) Näiteks võib võrrelda kaht lauset.

(1) Ta on *köögis*.

(2) Ta on *masenduses*.

Näites 1 märgib seesütlev kääne vahetut ruumikogemust ja seega ei ole keelend metafoorne. Näites 2 aga mõistestatakse sihtvaldkonda EMOTSIOON allikvaldkonna RUUM kaudu ja tulemus on mõistemetafoor EMOTSIOON ON MAHUTI. (Lakoff, Johnson 2011: 93–94) Niisiis, mõistemetafooride abil kogeb ja mõistab inimene „üht liiki asja, sõnastades selle mingit teist liiki asja kaudu“ (*ibid.*: 37). Nagu esitatud näitest näha, mõistestatakse tavaliselt abstraktsemat valdkonda konkreetsema kaudu (*ibid.*: 93).

Mõistelist struktuuri iseloomustavad veel järgmised omadused:

- > süsteemsus: iga metafoorne keelend kuulub laiemasse süsteemi. Näiteks on keelendid *tohtu ajakulu, päev möödus tulutult ja hoidsime aega kokku* sama mõistemetafoori AEG ON RAHA väljendused (*ibid.*: 39–40);
- > valikulisus: mõistestamine ei ole täielik, vaid esile tuuakse ainult osa kogetust, samal ajal kui muu jäetakse varju. Näiteks avaldub keelendis *andis vähemate sõnadega edasi rohkem sisu* mõistemetafoor KEELEVÄLJENDID ON TÄHENDUSE MAHUTID, mis varjab tähenduse sõltuvust kontekstist ja tõlgendajast (*ibid.*: 42–44);
- > asümmeetrilisus: vastavused on ühesuunalised. Näiteks ei ole samased mõistemetafoor ARMASTUS ON TEEKOND (näiteks *abielu jooksis karile*) ja selle hüpoteetiline vastand TEEKOND ON ARMASTUS (Evans, Green 2006: 296–297);
- > sidusus: sama kogemusliku alusega mõistemetafoorid on sidusad. Näiteks on HEA ON ÜLAL sidus mõistemetafooridega, nagu TERVIS ON ÜLAL ja VOORUS ON ÜLAL (Lakoff, Johnson 2011: 50). Kui kogemuslik alus erineb, puudub ka sidusus. Näiteks ei ole eelnimetatud mõistemetafooridega sidus keelend *hinnatõus* ja selles avalduv mõistemetafoor ROHKEM ON ÜLAL (*ibid.*: 52);
- > kehapõhisus ning keele- ja kultuurispetsiifilisus: tüüpiliselt on mõistestamine kehapõhine, kuid see võib toetuda ka emotsionaalsele, mentaalsele, kultuurilisele või muud tüüpi kogemusele (*ibid.*: 93) ning kultuuriti võivad mõistemetafooride täpsed omadused varieeruda (*ibid.*: 52).

2.3. Mõistemetafooride kehapõhisuse ja kultuurimõju vahekord

Kuigi tänapäeval peetakse mõistemetafooriteooriat üheks kognitiivse semantika alustalaks, on seda ka mitmeti kritiseeritud (vt nt Gibbs 2013; Kövecses 2008; Lotman 2011). Üks levinud etteheidetest on kehapõhisuse ja universaalsuse liigne rõhutamine, mis jätab varju kultuurimõju tähtsuse mõistemetafooride kujunemisel.

Oma doktoritöös postuleeris Joseph Grady (1997), et on olemas *primaar-* ja *kompleksmetafoorid*, millest esimesed põhinevad vahetul kehalisel kogemusel ning on potentsiaalselt universaalsed. Selle arusaama võtsid omaks ka Lakoff ja Johnson (2011: 295), väites 2003. aasta järelsõnas, et see on nii, sest kõigil inimestel on „sarnased kehad ning ajud“ ja nad elavad „vähemasti metafooride jaoks oluliste tunnuste osas küllaltki

sarnases keskkonnas“. Selline rõhuasetus süvenes veelgi, kui nad lõimisid oma käsitusega Srinivas Narayanani (1997) närviteooria, mille järgi kujunevad mõistemetafoorid närvisüsteemi ja sealse kaardistamise kaudu (vt ka Lakoff 2008; Lakoff, Johnson 2011: 292–297). Hiljem on aga leitud, et isegi pikka aega üldtunnustatud primaarmetafoorid, nagu MÕISTMINE ON NÄGEMINE (näiteks *mina näen seda asja teistmoodi*), ei ole omased kõigile kultuuridele (vt nt Ibarretxe-Antuñano 2013; Evans, Wilkins 2000).

Zoltán Kövecses (2003, 2010) möönab, et traditsiooniline mõistemetafooriteooria ei suuda rahuldavalt seletada, kuidas saavad universaalsed primaarmetafoorid olla ühtlasi kultuurispetsiifilised. Et kehapõhisuse teooriat täiendada, pakub ta idee *eristavast kogemusfookusest (differential experiential focus)*. Ta väidab, et kehalist kogemust peaks käsitama heterogeense ja mitmeosalisena: kultuur määrab, mis elemendid tulevad vastuvõtja kogemuses rohkem esile ning see peegeldubki keelekasutuses. (Kövecses 2010: 203) Sellega sarnaneb Ning Yu (2008: 247) käsitus, mille järgi kehaline kogemus on mõistemetafooride alus ja kultuur on *filter*, mille mõjul kinnistub keelde vaid valik võimalikest mõistestamisviisidest.

Iraide Ibarretxe-Antuñano (2013: 328–329) juhib aga tähelepanu, et Kövecsesi ja Yu käsitus iseloomustab vaid osa kultuurimõju tähtsusest. Tema teooria järgi, mille keskmes on mõiste *kultuurisõel (culture-sieve)*, ei ole kultuur ainult passiivne filter, vaid täiendab keelt elementide ja seostega, mis teistes keeltes ei pruugi peegelduda (*ibid.*: 324). Ta toob näiteks baskikeelsed sõnad *exteburu (maja pea ehk fassaadi osa, kuhu kinnitatakse vapp)* ja *buruzagi (pealik)*, mis erinevalt ootustest ei põhine tema sõnul mõistemetafooril TÄHTIS ON ÜLAL, vaid TÄHTIS ON KESKEL, sest *exteburu* on fassaadi keskosa ja pealikku oli baski kultuuris tavaks kujutada kivina kiviringi keskel (*ibid.*: 330).

Mõistestamine võib aja jooksul ka muutuda. Näiteks on Caroline Gevaert (2005) täheldanud, et inglise keeles mõistestati VIHA 850.–950. aastatel valdavalt KUUMUSENA, hiljem RÕHUNA ja alates 14. sajandist nende kombinatsioonina VIHA ON KUUM VEDELIK ANUMAS. Frank Boers (1999), kes on uurinud mõistemetafoori MAJANDUS ON TERVIS kümne aasta kasutussuundumusi, leidis, et talvel pruugitakse seda süsteemselt rohkem kui suvel. Sellest järeldub, et kehapõhisuse kõrval mõjutab mõistemetafooride loomet ja kasutust märkimisväärselt ka kultuurikontekst ning diskursus, milles neid kasutatakse (vt nt Kimmel 2004; Zinken jt 2003).

2.4. Kõrgus- ja suurussuhete mõistestamine

Eeltoodut arvestades on enamik uurijaist siiski üksmeelel, et on mõistemetafoore, mille seos kehalise kogemusega on teistest tugevam. Sellised on muu hulgas mõistemetafoorid, mis põhinevad ruumivastandusel, nagu *sees-väljas*, *ülal-all* või *ees-taga*. Näiteks sõnastavad Lakoff ja Johnson (2011: 46–50) kümme vastanduse *ülal-all* mõistemetafoori:

- > ÕNNELIK ON ÜLAL, KURB ON ALL, näiteks *meeliülendav* või *masendusse langema*;
- > TEADVUSEL OLEK ON ÜLAL, TEADVUSETU OLEK ON ALL, näiteks *üles ärkama* või *koomasse langema*;
- > TERVIS JA ELU ON ÜLAL, HAIGUS JA SURM ON ALL, näiteks *on oma võimete tipul* või *tervis läheb allamäge*;
- > KONTROLLI VÕI JÕU OMAMINE ON ÜLAL, KONTROLLILE VÕI JÕULE ALLUTATUS ON ALL, näiteks *ülemusel on nende üle suur kontroll* või *ta kukutati võimult*;
- > ROHKEM ON ÜLAL, VÄHEM ON ALL, näiteks *sissetulek kasvas* või *kahanes*;
- > LÄHITULEVIKU SÜNDMUSED ON ÜLAL (JA EES), näiteks *pahandus ripub pea kohal*. Eesti keeles mõistestatakse tulevikku siiski pigem horisontaal- kui vertikaalteljel, näiteks *eesmärk* või *lükkasime plaanid edasi*;
- > KÕRGE STAATUS ON ÜLAL, MADAL STAATUS ON ALL, näiteks *on kõrgel kohal* või *tema staatus langes*;
- > HEA ON ÜLAL, HALB ON ALL, näiteks *asjad lähevad üles-* või *allamäge*;
- > VOORUS ON ÜLAL, PAHE ON ALL, näiteks *üllameelne* või *alikäemaks*;
- > RATSIONAALNE ON ÜLAL, EMOTSIONAALNE ON ALL, näiteks *arutelu langes vahepeal emotsioonide tasemele, kuni tõime selle mõistuse juurde tagasi*.

Eelnimetatud mõistemetafooride kehtivust on uurinud ja katsetanud palju uurijaid (vt nt Gozli jt 2018; Meier, Robinson 2004; Schubert 2005; Zhai jt 2018). Eesti uurijatest võib esile tuua näiteks Ann Veismanni (2009), kes käsitles oma doktoritöös muu hulgas sõna *üle*. Sellest on grammatikale omaste mõistemetafooride taustal kirjutanud ka Helle Metslang (2001). Määrsõnade seotust ruumiga on uurinud Veismann ja Tragel (2008).

On ka uurijaid, kes on seisukohal, et kirjeldatud vastavused põhinevad metonüümial (vt nt Barcelona 2003). Näiteks, kui valada klaasi vett, tõuseb veetase. Seega on

veekoguse ehk SUURUSE ja veetaseme ehk KÕRGUSE vahel metonüümiline seos. Kui see vastavus kantakse üle abstraktsemasse valdkonda, tekivadki sellised mõistemetafoorid nagu SUUR HIND ON ÜLAL. See hüpotees ei sobitu aga hästi kõigi näidetega, sealhulgas sünesteetiliste mõistemetafooridega, mille abil mõistestatakse üht tajuveldkonda teise kaudu, näiteks *kriiskav värv*. (Evans, Green 2006: 320–321) Sellegipoolest ei saa metonüümia tähtsust kõrgus- ja suurussuhete mõistestamisel eirata. See avaldub ka keeleväljenduses, näiteks võidakse rääkida *kõrgest töötusest*, kui mõeldakse *kõrget töötuse määra*, aktiveerides metonüümia SÕNA FRAASI ASEMEL (OSA TERVIKU ASEMEL).

2.5. Horisontaal- ja vertikaaltelg kõrgus- ja suurussuhete mõistestamisel

Eelnimetatud mõistemetafoore käsitasid Lakoff ja Johnson vertikaalteljel. See ei ole aga ainus mõistestamisviis. Castaño jt (2018) uurisid vertikaal- ja horisontaaltelje seost mõistestamisel. Ühes katsetest pidid katseosalised vastanduse *ülal-all* stiimulitele reageerima, vajutades paremale või vasakule (*ibid.*: 2346–2347), teises aga üles või alla (*ibid.*: 2351–2352). Uurijad leidsid, et esimeses katses vähenes reaktsioonide korrapärasus, sest vertikaalteljel mõistestamise kõrval tuli esile ka horisontaaltelg (*ibid.*: 2351), samal ajal kui teises katses oli reaktsioonide süsteemsus suurem (*ibid.*: 2355). Ljubica Damjanovic ja Julio Santiago (2016) korraldasid samuti katsed, et uurida mõistemetafooride HEA ON ÜLAL ja HEA ON PAREMAL vahekorda, ning leidsid, et kui katse aktiveerib korraga nii vertikaal- kui ka horisontaaltelje, tuleb esimene neist rohkem esile.

Erinevusi parema- ja vasakukäeliste vahel on uurinud näiteks Daniel Casasanto (2009), kes leidis, et horisontaalteljel valitses paremakäeliste seas mõistemetafoor HEA ON PAREMAL, samal ajal kui vasakukäeliste hulgas oli prominentne hoopis HEA ON VASAKUL. Fey Parrill ja Kashmiri Stec (2017), kes uurisid žeste, sellise tulemuseni aga ei jõudnud: katseosalised kasutasid žeste küll korrapäraselt ja vastandavalt, kuid HEA ei olnud tingimata seotud inimese dominantse poolega. Samuti on leitud, et mõistestamisviis võib olla teooria seisukohalt vastupidine. Näiteks, Crawford jt (2014), kes uurisid, kas sõnade asukoht ekraanil mõjutab mälu, jõudsid tulemuseni, et negatiivseid sõnu mäletasid katseosalised paremini, kui need esitati ekraani ülaosas ja ei olnud selles kontekstis seega sidusad mõistemetafooriga HEA ON ÜLAL, HALB ON ALL.

Mitmekesised tulemused osutavad jällegi, et kehapõhisuse kõrval on tähtsad ka muud tegurid. Seda rõhutavad näiteks Sterling Hutchinson ja Max Louwerse (2013), kes uurisid mõistemetafooride seost keelendite statistilise sagedusega. Katsete tulemusel jõudsid nad muu hulgas järeldusele, et mida sagedamini esinevad kaks sõna koos, seda kiiremini otsustavad katseosalised nii vertikaalse kui ka horisontaalse esituse korral, et need on semantiliselt seotud (*ibid.*: 673–674). Reaktsioonikiirusega seostub ka tuntud SNARC-i efekt: kalduvus reageerida kiiremini, kui suuremad numbrid on paremal ja väiksemad vasakul. Numbrite mõistestamisest ruumis on põhjaliku ülevaateartikli kirjutanud näiteks Winter jt (2015). Kuigi numbrite mõistestamisel on väga prominentseks osutunud just horisontaaltelg, leidub näiteid ka vertikaal- ja radiaalmõistestamise tähtsusest (*ibid.*).

2.6. Skaalad ja graafikud kõrgus- ja suurussuhete mõistestamisel

Nagu on näitlikustanud muu hulgas Winter jt (2015: 217), on korraga palju võimalikke mõistestamisviise, sest (kultuuri)kogemus on mitmekülgne. Tänapäeval kujundavad mõistelist struktuuri ja ruumitaju suuresti ka igasugused joonised, graafikud ning diagrammid. Teabe esitamise viis mõjutab sellest arusaamist (vt nt Fischer jt 2005). Graafikutele omase lihtsustatuse tõttu võivad kujuneda uued seosed (Deacon 1997: 554), mis ei pruugi olla sidusad varasema mõistestamisviisiga. Näiteks võidakse hakata sagedamini rääkima *kõrgest*, mitte *suurest sündimusest*, sest selle graafiline esitus näitab KASVU tihti just vertikaalteljel.

Mõistestamine on seotud ka skalaarsusega. Põhjaliku ülevaateartikli viisidest, kuidas keeleväljendust saab käsitada skaalade abil, on kirjutanud näiteks Stephanie Solt (2015). Siinse uurimistöö kontekstis juhin tähelepanu vaid kõrgus- ja suurussuhete muutumist väljendavate sõnade skalaarsusele. Eesti tegusõnade skalaarsusest on kirjutanud näiteks Anne Tamm (2012). Tema järgi tähistatakse *astmesaavutustegusõnadega* (*degree achievement verbs*), nagu *suurenema* või *kõrgenema*, astmelist muutust, mis ei vii tingimata lõpliku tulemuseni (*ibid.*: 174). See muutus võib olla nii kvantitatiivne kui ka kvalitatiivne (*ibid.*: 155). Seega on võimalik tasemete, astmete ja määrade kõrval mõistestada (vertikaal)teljel ka abstraktseid mõisteid (vrd nt *hea* ja *kõrge maine*).

3. MEETOD JA MATERJAL

Uurimus põhineb korpusuuringul. Järgnevalt annan ülevaate meetodist ja kasutatud vahenditest, materjali valimise ja kogumise põhimõtetest ning kitsaskohtadest ja viisidest, kuidas neid kompenseerisin.

3.1. Korpuspäringusüsteem ja korpus

Korpusuuringu tegemiseks kasutasin korpuspäringusüsteemi Sketch Engine (<https://www.sketchengine.eu>) ja sealset eesti keele ühendkorpust (2017, edaspidi *korpus*). Korpus koosneb 1 107 584 469 sõnest ning hõlmab kirjalikke tekste veebi-korpusest (2017; 56,9%), etTenTenist (2013; 22,9%), eesti keele koondkorpusest (2013; 18,3%) ja eestikeelsest Vikipeediast (2017; 1,9%). Korpusest on eemaldatud duplikaadid ja see on märgendatud Filosoofi tarkvaraga¹. Suurem osa korpuse tekstidest on tõenäoliselt keeleliselt vähetoimetatud või toimetamata. Eesti keele koondkorpus hõlmab ka tekste, mis on toimetatud, näiteks ilukirjandust. Viimase puhul on aga keelekasutus siiski vabam kui toimetatud tarbetekstides.

3.2. Materjali valik

Uurisin omadussõnade *kõrge* ja *suur*, tegusõnade *kõrgenema*, *suurenema*, *kasvama* ja *tõusma* ning nimisõnade *kasv* ja *tõus* kollokatsioone (vt lisad 1–8).

Terminit *kollokatsioon* on määratletud mitmeti (vt nt Piits 2015: 11–16). „Eesti keele käsiraamatu“ järgi on see „sõna tähendusest sõltuv kalduvus esineda koos kindlate teiste sõnadega“ (EKK 2007: L 41). Siinses uurimistöös on kollokatsioon keelend, mis koosneb uuritavast sõnast ja lauseliikmest, mis on esimesega nii grammatiliselt kui ka semantiliselt seotud. Kollokatsioon on seega näiteks nimisõnafraas *kõrge tase*, kus *kõrge*

¹ Huvi korral vt <https://www.sketchengine.eu/wp-content/uploads/2015/05/EstonianRCcorpus.pdf>.

on täiend ja *tase* selle peasõna. Täpsem selgitus uuritavate kollokatsioonitüüpide kohta on jaotises 3.3. Kollokatsiooni osis on *kollokaat*. Et suurendada arusaadavust, nimetan edaspidi kollokaadiks ainult seda kollokatsiooni osist, mis ei ole uuritav sõna. Kollokatsioonis *kõrge tase* on kollokaat seega *tase*.

Kõrgus- ja suurussuhteid iseloomustavate põhiomadussõnade *kõrge* ja *suur* kõrval otsustasin käsitleda ka teisi eelnimetatud sõnu peamiselt kahel põhjusel. Esiteks, kuna on valdkondi ja kontekste, kus tõenäoliselt kasutatakse dünaamika väljendamiseks rohkem tegu- ja nimisõnu kui omadussõnu, võimaldab kõigi eelloetletud sõnade uurimine saada kasutusest ning SUURUSE mõistestamisest KÕRGUSENA mitmekülgsema ülevaate. Ja teiseks, kaheksa sõna põhjal on võimalik teha rohkem üldistusi kui ainult kahe alusel.

Nagu mainitud, valisin uuritavate omadussõnadega samatüvelised sagedased tegusõnad *kõrgenema* ja *suurenema*. Samuti otsustasin uurida sõnu *kasvama* ja *tõusma*, sest nende kasutussagedus on võrreldes eelnimetatutega veelgi suurem. Sageduse ja samatüvelisuse põhimõttel valisin ka nimisõnad *kasv* ja *tõus*. Uurimistöö piiratud mahu tõttu ei uurinud ma kõrgus- ja suurussuhete teist poolust ega sellega seonduvaid sõnu, nagu *väike* ja *madal* või *kahanema* ja *langema*. Kas ja mil määral sarnaneb nende kasutus siinses töös käsitletavate sõnadega, vajab veel edasist uurimist.

3.3. Materjali kogumine

Materjali kogusin kolme Sketch Engine'i vahendi abil: 1) sõnavisand (*word sketch*), 2) võrdlusvisand (*word sketch difference*) ja 3) konkordants (*concordance*).

Sõnavisand võimaldab saada ülevaate uuritava sõna kollokaatidest grammatilise seose järgi. Näiteks saab vaadelda kollokatsioone, mis koosnevad uuritavast sõnast ja selle sihitisest, nagu *tõsteti hinda*. Korpusuuringus käsitlesin olenevalt uuritava sõna sõnaliigist kollokatsioone, kus kollokaat oli lauses

- > omadussõnade *kõrge* ja *suur* puhul 1) nimisõnafraasi peasõna, millel on omadussõnaline täiend, näiteks *kõrge tase*, või 2) alus, millel on öeldistäide, näiteks *tase on kõrge*;
- > tegusõnade *kõrgenema*, *suurenema*, *kasvama* ja *tõusma* puhul alus, näiteks *hind tõusis*, ning

- > nimisõnade *kasv* ja *tõus* puhul omastavas käändes nimisõnaline täiend, näiteks heaolu kasv.

Otsingutulemused kuvatakse sõnavisandis kollokaadi lemma kaupa ja kollokatsiooni sageduse järgi. Lemmapõhine esinemissagedus hõlmab nii väike- kui ka suurtähelisi vorme, nii ainsust kui ka mitmust, eri käändevorme, näiteks nii *suur arv* kui ka *suurt arvu*, ja erineva sõnajärgiga kollokatsioonid, näiteks nii *tase on kõrge* kui ka *on kõrge tase*.

Sõnavisandiga kogusin uuritava sõna kõige sagedasemad kollokatsioonid: *kõrge* ja *suur* omadussõnalise täiendina (150 + 150), *kõrge* ja *suur* öeldistäitena (50 + 50), *kõrgenema* ja *suurenema* (40 + 100), *kasvama* ja *tõusma* (100 + 100) ning *kasv* ja *tõus* (100 + 100). Kuna *kõrgenema* kohta oli korpuses ainult 40 erisugust kollokatsiooni, millest 28 esines vaid korra, kasutasin konkordantsi, et otsingut laiendada ja leida omadussõna *kõrgenenud* kollokaadid, näiteks *kõrgenenud vererõhk*. Neid kogusin 90. Edaspidi nimetan kogutud kollokatsioonihulka *valimiks*.

Et tulemusi võrrelda, kasutasin ka võrdlusvisandit, mis võimaldab vaadelda kahe sõna kollokaate võrdlustabelina. Kõrvutasin sõnu *kõrge* ja *suur* (vt lisa 9) ning *kasvama* ja *tõusma* (vt lisa 10). Kuna vastete koguarv oli väga suur, piirasin tulemusi: *kõrge* ja *suure* puhul kogusin ainult need kollokatsioonid, mille sagedus oli üle 100, ja võrdlesin ainult neid, mille sageduse erinevus oli alla 100. Kuna sõnade *kasvama* ja *tõusma* kohta oli vasteid korpuses vähem, kogusin kollokatsioonid, mille sagedus oli üle 50, ja kõrvutasin neid, mille sageduse erinevus oli alla 100. Kuna sõna *kõrgenema* kohta oli tulemusi vähe, ei võrrelnud ma seda võrdlusvisandis sõnaga *suurenema*. Samuti ei kõrvutanud ma sõnu *kasv* ja *tõus*, sest nende kollokaadid kuvatakse võrdlusvisandis koos uuritava sõnaga kujul *heaolu_kasv* või *heaolu_tõus*, mitte lihtsalt *heaolu*, ning sel põhjusel ei võrrelda nende esinemissagedust automaatselt.

3.4. Materjali süstematiseerimine

Et tulemusi paremini analüüsida, süstematiseerisin materjali esmalt tähenduse järgi. Juhindusin EKSS-i (2009) ja Sõnaveebi (2019) põhitähenduste loetelust, kombineerides need siinses töös otstarbekohasteks kategooriateks. Eraldi käsitlesin tähenduse *arvuliselt rohke* alltähendust *rahaliselt rohke*, sest leidub sõnu, nagu *palk* ja *pension*, mille rohkust

lubatakse normingu järgi iseloomustada nii KÕRGUSE kui ka SUURUSENA. Sel põhjusel võib oletada, et rahalise väärtuse mõistestamine varieerub märgatavalt.

Uurimuses kasutasin järgmisi tähenduskategooriaid:

- > püstsuunas (tugevasti) ülespoole ulatuv, alt üles pikk, näiteks *kõrge mägi*
- > ulatuselt, kogult, mahult vm keskmist ületavate mõõtmetega, näiteks *suur saal*
- > alustasandist või maapinnast ristisuunas kaugel(ma)l asetsev / kaugel (pea kohal) ülalpool asetsev, näiteks *kõrge lagi*
- > ajaliselt pikk, kaua kestev, näiteks *suur kevad, kõrge iga*
- > arvuliselt, hulgalt, koguselt või protsentuaalselt keskmist ületav, näiteks *suur suhkrusisaldus, kõrge suremus*
- > rahaliselt rohke, näiteks *suur intress, kõrge palk*
- > järgu või arvuliselt mõõdetava taseme, kuid mitte hulga poolest rohke, näiteks *kõrge palgaaste, suur temperatuur*
- > mõõdetamatu määra või intensiivsuse poolest tavapärasest, keskmist ületav; millegi poolest valdav, eriline või väljapaistev, näiteks *suur armastus, kõrge motivatsioon*
- > tasemelt, arenguastmelt tublisti esile kerkiv; kvaliteedilt silmapaistev, väga hea, näiteks *kõrge elatustase, suur heaolu*
- > seisuse, positsiooni poolest tähtis, näiteks *kõrge ametnik, suur juht*

Samu kategooriaid rakendasin ka juhul, kui kollokatsioon märkis muutust. Seega kuulub näiteks kollokatsioon *palk kasvas* kategooriasse *rahaliselt rohke*.

Sõnade *kasvama, tõusma, kasv* ja *tõus* puhul kasutasin eelnimetatute kõrval ka järgmisi tähenduskategooriaid:

- > teke või esiletulek, näiteks *tõusis küsimus*
- > püsti tõusmine või ärkamine, näiteks *juuksed tõusid püsti, me tõusime vara*
- > mõõtmetelt, massilt või mahult suurenemine; areng, näiteks *ettevõtte kasvab kiiresti, lapse kasv*

Vajaduse korral rakendasin ka kategooriat *muu*.

Oluline on siinkohal rõhutada, et kollokaati ei ole alati võimalik mitmetähenduslikkuse tõttu ühte tähenduskategooriasse määrata. Samuti mõjutab tähendust kontekst. Sel põhjusel esitan korpusuuringu tulemused järgmises peatükis hüpoteetilise kasutus-

dominandi ehk põhitähenduse järgi. Viendas peatükis analüüsin korpuse näitelauseid. Kuna ühe kollokatsiooni näitelaused võivad liigituda eri tähenduskategooriatesse, ei esita ma eraldi statistikat tähenduspõhise osatähtsuse kohta.

3.5. Kitsaskohad ja nende kompenseerimine

Kuigi Sketch Engine'i vahendite abil saab uurida suuri tekstikogusid palju kiiremini ja tõhusamalt, kui oleks võimalik käsitsi, on sel meetodil siiski puudusi, millega tuleb statistika käsitlemisel ja tulemuste analüüsimisel arvestada. Korpusuuringu käigus märkasid järgmisi kitsaskohti.

- > Võib olla algvormi märgendamisvigu, näiteks lemma *summ* alla oli kategoriseeritud kollokaadi *summa* näitelaused.
- > Võib esineda kollokatsiooni märgendamisvigu, näiteks võimetus eristada aluse ja määruse vahel sellistes kollokatsioonides nagu [*kogu*] *aeg kasvab*.
- > Liitsõnad kuvatakse eraldi, näiteks eri esinemissagedus kollokaatide *temperatuur* ja *õhutemperatuur* kohta.
- > Nimisõnade *kasv* ja *tõus* puhul arvestatakse eraldi ainsuse ning mitmuse vormid, samuti rööpvormid, näiteks *pensionitõus*, *pensionide tõus* ja *pensionite tõus*.
- > Uurides konkordantsi abil omadussõna *kõrgenenud*, arvestasin esinemissageduse paremalt esimese lemma järgi ning seetõttu võib kokku- ja lahkukirjutamise erinevuste tõttu esineda ebatäpsusi, näiteks *kõrgenenud kolesteroolitase* vs. *kolesterooli tase*.

Kitsaskohtade kompenseerimiseks uurisin veaohlike kollokatsioonide puhul 20 lause suurust valimit ning jätsin analüüsist välja need, mille näitelaused olid suures osas märgendamisveaga. Kuna omadussõna *kõrgenenud* otsingutulemuste arv oli väike, kontrollisin käsitsi üle kõik veaohlikud kohad. Kui valimis esines rööpvorme või põimliitsõnu, mille järelosa oli sama, liitsin nende esinemissageduse kokku. Nii olen järgmises peatükis märkinud näiteks sõna *rõhk* sageduse, mis ühtlasi näitab sõna *vererõhk* esinemist. Tuleb aga kindlasti arvestada, et saadud arv ei hõlma valimist välja jäänud rööpvormide või sama järelosaga põimliitsõnade esinemist korpuses.

4. TULEMUSTE KVANTITATIIVNE ÜLEVAADE

Selles peatükis esitan sõnapaari kaupa korpusuuringu kvantitatiivsed tulemused. Kollokaadi järel sulgudes on kollokatsiooni esinemissagedus korpuses, välja arvatud juhul, kui on kirjas teistmoodi. Täрни lisasin sagedusele, mis hõlmab põimliitsõnu, näiteks *vererõhk*. Omadussõnade *kõrge* ja *suur* esinemissagedus täiendi ning öeldistäitena on esitatud ühe arvuna. Eraldi ei maini ma kollokaate, mis ei seostu kõrgus- ja suurusuhete metafoorse mõistestamisega, välja arvatud juhul, kui need on siinse töö eesmärgist lähtudes huvipakkuvad.

4.1. kõrge ja suur

Sõna *kõrge* esines korpuses täiendina 158 706 ja öeldistäitena 5899 korda. Sõna *suur* kogusagedus oli täiendina 1 376 852 ja öeldistäitena 33 595.

Suur osa *kõrge* valimi kollokaatidest tähistas mõõdetavat taset või järku, näiteks *tase* (9079*), *riskiaste* (177) ja *võrdlusbaas* (181). Leidus mitu temperatuuriga seotud kollokaati, nagu *temperatuur* (3327*), *palavik* (2493) ja *kuumus* (386), ning kollokaate, mis tähistavad heli ja selle sagedust, nagu *noot* (339), *hää* (202) ja *heli* (193). Samuti olid sagedased ajalise pikkusega seotud kollokaadid *iga* (1864) ja *vanus* (1547). Eeltoodu kõrval oli aga ka kollokaate, mis tähistavad sisaldust, nagu *sisaldus* (914*), *õhuniiskus* (404), *veresuhkur* (237), *kolesterool* (258) ja *kalorsus* (191), või arvu, nagu *pööre* (654), *sagedus* (506), *suremus* (218) ja *punkt* (213). Suhtarvudest tulid esile muu hulgas *protsent* (311) ja *kasutegur* (229). Viimase puhul olid aga vasted tihtipeale mitte näitarvu, vaid abstraktse mõiste *tõhusus* kohta.

Kollokaadid, mis tähistavad arvuliselt või hulgalt mõõdetavaid suurusi, olid *suure* valimis siiski palju sagedasemad. Esinesid näiteks *osa* (96 970), *hulk* (39 646), *kogus* (16 978), *kiirus* (6102), *arv* (4882), *maht* (3983), *mass* (1326) ja *jagu* (1269). Oli ka abstraktsemaid kollokaate, nagu *number* (2606), *osakaal* (1930) ja *enamus* (1832).

Mõõdetavat taset tähistavatest sõnadest esines ainukesena kollokaat *määr* (9000), mille suurt esinemissagedust saab osaliselt põhjendada püsiühendiga *suurel määral*.

Ootuspäraselt suur varieeruvus tuli esile kollokaatide seas, mis seostuvad rahalise väärtusega. *Suure* valimis olid sagedased *summa*² (13 378), *raha* (7905), *investeering* (4127), *kasu* (2586), *kulutus* (2299) ja *palk* (1886), *kõrge* valimis *hind* (7617*), *palk* (2181), *maks* (1212*) ja *intress* (515). Statistiliselt keeruline juhtum oli *väärtus*, sest automaatse esinemissageduse põhjal ei ole võimalik eristada, millal on tegemist rahalise, moraalise või muu väärtusega. Nii *kõrge* kui ka *suure* valimis oli see aga sage (vt tabel 1).

Tabel 1. Sõnade *kõrge* ja *suur* valimi ühiste kollokaatide esinemissagedus

Kollokaat	Esinemissagedus	
	<i>kõrge</i>	<i>suur</i>
<i>arv</i>	36	4882
<i>eesmärk</i>	1025	2590
<i>hüpe</i>	185	1660
<i>lootus</i>	46	3502
<i>mäng</i>	223	1566
<i>määr</i>	294	9000
<i>ootus</i>	1218	1704
<i>osakaal</i>	24	1930
<i>palk</i>	2181	1886
<i>panus</i>	320	2863
<i>pinge</i>	218	1579
<i>potentsiaal</i>	189	2327
<i>risk</i>	1083	3704
<i>rõhk</i>	3946*	3410
<i>tunnustus</i>	749	1981
<i>tööpuudus</i>	594	129
<i>väärtus</i>	1715*	2686

Abstraktse tähendusega kollokaate oli nii *kõrge* kui ka *suure* valimis palju, kuigi nende arv ja sagedus oli siiski ootuspäraselt suurem just viimases. Kollokaatidest, mis väljendavad väljapaistvust, intensiivsust või muud arvuliselt mõõdetamatut määra, esinesid mõlemas valimis *eesmärk*, *hüpe*, *lootus*, *mäng*, *ootus*, *panus*, *pinge*, *potentsiaal*, *risk*, *rõhk*, *tunnustus*, *tööpuudus* ja *väärtus* (vt tabel 1). *Kõrge* valimis oli põimliitsõna

² Liitsin kollokaatide *summa* ja *summ* sageduse, sest ka viimane tähistas esimest.

maksukoormus (191), *suure* omas lihtsalt *koormus* (5008). Kollokaat *rõhk* esines *suure* valimis ainult *rõhuna* (3410), *kõrge* valimis aga oli kõige sagedasem *vererõhk* (3498). *Tööpuuduse* (129) kõrval tuli *suure* valimis esile ka lihtsalt *puudus* (2294). Peale eeltoodu olid *suure* valimis sagedasimad *tänu* (28 034), *tõenäosus* (25 426), *probleem* (14 583), *huvi* (13 160) ja *vahe* (9668). *Kõrge* valimis esinesid palju *nõudmine* (1147), *inflatsioon* (529) ja *kontsentratsioon* (459). Viimast oli ka sisalduse tähenduses.

Eeskätt kvaliteediga seotud kollokaate oli ainult *kõrge* valimis. Sagedasimad olid *kvaliteet* (5878*), *hinnang* (1588*) ja *kvalifikatsioon* (1296). Ka positsiooniga seotud kollokaadid esinesid peamiselt *kõrge* valimis, näiteks *koht* (5636), *ametnik* (5565*), *esindaja* (2274), *külaline* (893) ja *positsioon* (805). *Suure* valimis oli sagedasim roll (8765). Peale eelnimetatu esines *kõrge* valimis ka kollokaate, mida keelehooldeallikates soovitatakse kasutada muude omadussõnadega, nagu *range*, *hea* või *kiire*. Nende seas olid näiteks *standard* (620³), *nõue* (360), *pulss* (227), *tempo* (218) ja *maine* (189).

Täiendilise kollokatsiooni esinemissageduse vahe *kõrge* ja *suure* valimis oli alla 100 muu hulgas järgmiste kollokaatide puhul: *sisaldus* (6), *tundlikkus* (10), *poliitik* (30), *tegelane* (33), *siht* (38), *suhkrusisaldus* (39), *maksukoormus* (41), *tootlus* (50), *tootlikkus* (51), *motivatsioon* (57) ja *lahutusvõime* (59) (vt ka lisa 9). Õeldistätelise kasutuse puhul oli vahe alla 100 kollokaatide puhul, nagu *tasu* (0), *aktiivsus* (2), *maksumus* (3), *protsent* (3), *maksukoormus* (4), *palk* (4), *kontsentratsioon* (4), *õhuniiskus* (4), *ootus* (6), *sisaldus* (6) ja *töötus* (6) (vt ka lisa 9).

4.2. kõrgenema ja suurenema

Sõna *kõrgenema* valim oli väga väike (94). Suurima esinemissagedusega oli kollokaat *vererõhk* (30). Ülejäänud 39 kollokaadi esinemissagedus oli alla 10, neist 28 oma kõigest 1. Omadussõna *kõrgenenud* kohta oli vasteid rohkem (3243). Suurema esinemissagedusega kollokaadid olid muu hulgas *rõhk* (728*), *tase* (182*), *risk* (169*), *veresuhkur* (107), *temperatuur* (63*), *kolesterool* (46*), *tundlikkus* (40), *meeleolu* (34),

³ Liitsin kollokaatide *standard* ja *standart* sageduse, sest viimased olid samuti esimese kohta.

enesehinnang (27) ja *ärrituvus* (22). Huvipakkuv on siinkohal ka see, et suur osa valimi vasteid oli meditsiinivaldkonnast.

Sõna *suurenema* valim (35 811) sarnanes üldjoontes *suure* valimiga. Kollokaatidest, mis märgivad arvuliselt või hulgaltpäraseid mõõdetavaid suurusi, olid sagedased näiteks *arv* (2755*), *maht* (1076*) ja *hulk* (985). Erinevalt *suure* valimist tuli esile ka kollokaat *protsent* (63). Kollokaatidest, mis tähistavad rahaliselt mõõdetavaid suurusi, olid sagedased näiteks *kulu* (531*), *tulu* (499*) ja *käive* (400). Ainuke mõõdetavat taset märkiv kollokaat oli *määr* (71). Tähelepanuväärne on see siinkohal seetõttu, et erinevalt *suure* valimist ei hõlma see esinemissagedus püsiühendit *suurel määral*, vaid näitab puht keelendi *määr suureneb* oma. Abstraktsetest kollokaatidest, mis märgivad väljapaistvust, intensiivsust või muud arvuliselt mõõdetamatut määra, olid sagedased näiteks *müük* (762*), *eksport* (531), *töenäosus* (423), *risk* (405), *võimalus* (359), *nõudlus* (294), *oht* (281) ja *vajadus* (272). Positsiooniga seotud kollokaatidest esines *roll* (68).

Nii *kõrgenema*, sealhulgas täiendi *kõrgenenud*, kui ka *suurenema* valim hõlmas kollokaate *aktiivsus*, *hind*, *huvi*, *kehakaal*, *oht*, *pinge*, *risk*, *rõhk*, *vajadus* ja *väärtus* (vt tabel 2). *Kõrgenema* valim sisaldas põimliitsõna *pulsisagedus* (4), *suurenema* oma sagedust (64). *Suurenema* valimis esinesid *kehakaalu* (81) kõrval ka *osakaal* (415) ja *kaal* (84).

Tabel 2. Sõnade *kõrgenema* (sh *kõrgenenud*) ja *suurenema* valimi ühiste kollokaatide esinemissagedus

Kollokaat	Esinemissagedus	
	<i>kõrgenema</i> (sh <i>kõrgenenud</i>)	<i>suurenema</i>
<i>aktiivsus</i>	29*	100
<i>hind</i>	18*	77
<i>huvi</i>	19	72
<i>kehakaal</i>	7	81
<i>oht</i>	23	281
<i>pinge</i>	5	61
<i>risk</i>	173*	405
<i>rõhk</i>	758*	65
<i>vajadus</i>	19	272
<i>väärtus</i>	18	121

4.3. kasvama ja tõusma

Nii sõna *kasvama* (100 671) kui ka *tõusma* (68 121) valimis esinesid *arv, hind, hulk, kaal, kasum, kiirus, kulu, käive, maht, majandus, määr, müük, osakaal, palk, pension, pinge, populaarsus, risk, tarbijahinnaindeks, toetus, tulu, turg* ja *väärtus* (vt tabel 3). *Kasvama* valim sisaldas kollokaati *koormus* (173), *tõusma* oma *maksukoormust* (209). *Tõusma* valimis esines *tarbijahinnaindeksi* (246) kõrval ka lihtsalt *indeks* (806).

Tabel 3. Sõnade *kasvama* ja *tõusma* valimi ühiste kollokaatide esinemissagedus

Kollokaat	Esinemissagedus	
	<i>kasvama</i>	<i>tõusma</i>
<i>arv</i>	6771*	1113
<i>hind</i>	1209	10 344*
<i>hulk</i>	1418	134
<i>kaal</i>	146	1015*
<i>kasum</i>	1357*	111
<i>kiirus</i>	471	253
<i>kulu</i>	855*	124
<i>käive</i>	2418*	242
<i>maht</i>	2262*	115
<i>majandus</i>	2879	143
<i>määr</i>	146	756*
<i>müük</i>	1931*	149
<i>osakaal</i>	517	189
<i>palk</i>	1129	3511*
<i>pension</i>	167	730
<i>pinge</i>	526	259
<i>populaarsus</i>	457	134
<i>risk</i>	189	94
<i>tarbijahinnaindeks</i>	166	246
<i>toetus</i>	303	336
<i>tulu</i>	1153*	443
<i>turg</i>	441	274*
<i>väärtus</i>	417	353

Peale eeltoodu olid *kasvama* valimis arvuliselt või hulgalt mõõdetavatest suurustest sagedasimad *osa* (407*), *toodang* (226), *elanikkond* (208) ja *rahvastik* (200). Abstraktsematest mõistetest oli seejuures sagedasim *number* (220). Kollokaatidest, mis märgivad

rahaliselt mõõdetavaid suurusi, olid sagedased veel näiteks *sissetulek* (416), *võlg* (327), *summa* (309) ja *eelarve* (303). Nagu *suure* ja *suurenema* valimiski oli ainuke kollokaat, mis märkis tasemena mõõdetavat suurust, eespool mainitud *määr* (146). Lisandus aga kollokatsioon, mis märkisid arengut, näiteks *laps kasvas*. Sagedasim kollokaat oligi sõna *laps* (3450). Kollokaatidest, mis tähistavad väljapaistvust, intensiivsust või muud arvuliselt mõõdetamatut määra, olid eeltoodu kõrval sagedased näiteks *eksport* (1057), *nõudlus* (717), *isu* (493), *tööpuudus* (432) ja *tarbimine* (409). Positsiooniga seotud kollokaate ei olnud *kasvama* valimis ühtegi.

Nagu *kõrgenema* puhulgi oli ka *tõusma* valimis ootuspäraselt sage *vererõhk* (497). Suure esinemissagedusega oli ka *õhurõhk* (122) ja lihtsalt *rõhk* (103). Rahaliselt mõõdetavatest suurustest lisandusid peale eelmainitu näiteks *aktsia* (788), *aktsiis* (558*), *maks* (415*) ja *intress* (209). Kollokaatidest, mis tähistavad mõõdetavat taset või järku, olid sagedased muu hulgas *temperatuur* (3389*), *tase* (794) ja *palavik* (534). Väljapaistvust, intensiivsust või muud mõõdetamatut määra väljendavate kollokaatide arv oli valimis väike. Sagedasim oli *tuul* (781). Lisandusid aga millegi teket või esiletulekut väljendavad vasted. Sagedasim kollokaat oli *küsimus* (257). Kvaliteediga seotud kollokatsioonide hulgas esinesid kollokaadid, nagu *tuju* (197), *elatusase* (172), *kvaliteet* (169) ja *reiting* (164). Kollokaatidest, mida kasutatakse tihti ka muude omadussõnadega, oli sage *tempo* (155).

Esinemissageduse vahe *kasvama* ja *tõusma* valimis oli alla 100 muu hulgas järgmiste kollokaatide puhul: *hinnatase* (2), *tootjahind* (2), *brutopalk* (2), *protsent* (3), *sagedus* (7), *näitaja* (8), *viha* (14), *efektiivsus* (18), *inflatsioon* (27), *eluiga* (30), *reaalpalk* (32), *toetus* (33), *probleem* (35), *tulu* (40) ja *töötasu* (46) (vt ka lisa 10).

4.4. kasv ja tõus

Nii sõna *kasv* (94 950) kui ka *tõus* (61 328) valim hõlmas sõnu *aktiivsus*, *arv*, *arvukus*, *efektiivsus*, *heaolu*, *hind*, *indeks*, *inflatsioon*, *konkurentsivõime*, *kulu*, *majandus*, *maksukoormus*, *osatähtsus*, *palk*, *pension*, *populaarsus*, *sissetulek*, *sündimus*, *teadlikkus*, *toetus*, *tootlikkus*, *turg* ja *väärtus* (vt tabel 4).

Tabel 4. Sõnade *kasv* ja *tõus* valimi ühiste kollokaatide esinemissagedus

Kollokaat	Esinemissagedus	
	<i>kasv</i>	<i>tõus</i>
<i>aktiivsus</i>	378	327
<i>arv</i>	5730*	746
<i>arvukus</i>	336	256
<i>efektiivsus</i>	487	315
<i>heaolu</i>	984	246
<i>hind</i>	1731*	11 921*
<i>indeks</i>	518*	403*
<i>inflatsioon</i>	312	153
<i>konkurentsivõime</i>	486	124
<i>kulu</i>	1671*	148
<i>majandus</i>	1848*	299
<i>maksukoormus</i>	208	489
<i>osatahtsus</i>	291	156
<i>palk</i>	2120*	2669*
<i>pension</i>	163	474
<i>populaarsus</i>	800	357
<i>sissetulek</i>	999	126
<i>sündimus</i>	200	113
<i>teadlikkus</i>	425	354
<i>toetus</i>	273	504*
<i>tootlikkus</i>	1392	271
<i>turg</i>	388	255*
<i>väärtus</i>	873*	200

Kasvu valim ei erinenud märgatavalt *kasvama* omast. Esile võib tuua asjaolu, et erinevalt viimasest ei esinenud *kasvu* valimis eraldi kollokaati *määr*. *Tõusu* ja *tõusma* valim sarnanesid samuti. Väljapaistvust, intensiivsust või muud arvuliselt mõõdetamatut määra väljendavaid kollokaate oli *tõusu* valimis rohkem. Samal ajal aga puudusid kollokatsioonid, mis tähistavad millegi teket või esiletulekut, nagu *tõusis küsimus*.

5. TULEMUSTE KVALITATIIVNE ANALÜÜS

Selles peatükis analüüsin korpuse näitelauseid. Esimeses jaotises vaatlen mõisteid, mis tähistavad (arvuliselt) mõõdetavaid suurusi. Teises jaotises käsitlen abstraktsemaid mõisteid, mille seos mõõdetavusega on palju väiksem või puudub üldse. Kõik näitelauseid on esitatud muutmata kujul. Kursiivis on uuritav sõna ja selle kollokaat koos täiendi(te)ga, vajaduse korral ka muu huvipakkuv koht, mis on parasjagu vaatluse all.

5.1. Mõõdetav väärtus

Sõnu *kõrge* ja *suur*, *kõrgenema* ja *suurenema*, *kasvama* ja *tõusma* ning *kasv* ja *tõus* kasutatakse tihti selleks, et osutada millegi rohkusastmele või selle muutumisele. Konkreetsetes kehapõhises kontekstis on nimetatud sõnapaaridel tihtipeale oluline tähendusvahe, näiteks *kõrge* vs. *suur lagi* või *käte kasv* vs. *tõus*. On aga kontekste, kus nende vaheldus ei tekita üldjuhul mõistmisraskusi. Nii on võrdväärset näiteks *palk kasvas* ja *tõusis*.

Nagu aga selgus jaotises 1.2, peetakse üldjuhul tavalisemaks osutada mõõdetavatele suurustele, mida ei käsitata tasemenäiteks, pigem sõnadega *suur*, *suurenema*, *kasvama* ja *kasv* kui *kõrge*, *kõrgenema*, *tõusma* ja *tõus*. Nii viitab *suur* näites 1 sellele, et kõrg- ja ülikooli pürgivaid noori on palju. Näites 2 tähistab *suur* aastate arvu. Näites 3 mõeldakse, et laenuraha anti varasemaga võrreldes rohkem. Näites 4 osutatakse ravimidoosi suurusele.

- (1) *Kõrg- ja ülikooli pürgivate noorte suur arv* kõneleb imeteldavast haridusjärgust.
- (2) Ma olin küllalt *suur poiss*, kui esimene vabariik lõppes, olin siis 15-aastane.
- (3) *Laenude maht suurenes* samal ajal 17,7 miljardilt kroonilt 21,1 miljardini.
- (4) *Suures koguses* tarbituna muudab ravim mõnevõrra vere koostist ja see mõjub kahjulikult siseorganitele, eriti neerudele.

Kogemusvaldkonna sees võib seejuures toimuda väiksemaid ülekandeid. Nii näiteks mõistestatakse näites 5 arvu kogusena: *suur hulk* tähendab, et töötuid on arvuliselt palju. Veelgi enam, näites 6 võib ka abstraktset mõistet *tööpuudus* tõlgendada töötute rohke arvuna. Siin ilmneb metonüümia ABSTRAKTNE MÕISTE NÄITAJA ASEMEL: *tööpuuduse* all mõeldakse selle arvulist näitajat.

- (5) Tema sõnul on see mõjutatud paljuski *suure hulga inimeste* töötuks jäämisest.
- (6) Sel aastal ennustatakse *tööpuuduse jätkuvat kasvu* ja vähemalt 10–12 miljoni töötü lisandumist.

Selline SUURUSENA mõistestamine ei ole aga ainuvõimalik. Nagu osutasin jaotises 2.4, on SUURUSE ja KÕRGUSE vahel tihtipeale kogemuslik seos: kui valada klaasi vett, siis selle tase *tõuseb*; kui laduda asju hunnikusse, muutub virn *kõrgemaks*. Nii viitab sõna *tõuseb* näites 7 ühtlasi veekoguse kasvule. Lakoffi ja Johnsoni (2011: 48) sõnul on selline kogemus alus mõistemetafoorile ROHKEM ON ÜLAL, VÄHEM ON ALL ehk KVANTITEET ON VERTIKAALNE KÕRGENDUS (Evans, Green 2006: 305). Näites 8 tuleb lausa keeleliselt esile, kuidas *hüvitise suurus* saab tõusta, kui raha on rohkem. Näites 9, nagu ka näites 2, osutab *kõrge* aastate rohkusele. Näites 10 tahetakse öelda, et surnuid on palju.

- (7) Suurim oht tuleb Xiangjiani jõelt, mille *vesi tõuseb* pidevalt.
- (8) Juhul kui *Eesti keskmine palk tõuseb*, siis *tõuseb* ka *töötuskindlustuse hüvitise suurus*.
- (9) Meie jaoks polnud kunstiteoste vanus oluline ja tegelikult polegi kümme aastat teose jaoks väga *kõrge iga*.
- (10) Sellega on omakorda seotud nii *alaealiste emade* kui *nende laste kõrge suremus*.

Näites 11 tuleb esile asjaolu, et mitte ainult ei mõelda abstraktse mõiste *tööpuudus* all selle arvulist näitajat (vrd näide 6), vaid seda mõistestatakse vaheldumisi nii KÕRGUSE (*kõrge*) kui ka SUURUSENA (*kasvama*). Selline vaheldamine ei ole korpusuuringu tulemuste põhjal sugugi tavapäratu. Nii kasutatakse ka näites 12 orgaanilise aine sisaldusest rääkimiseks nii sõna *kõrge* kui ka *suurenema*. See näitlikustab, kuidas ka arvulist, koguselist või muud suurust saab mõistestada tasemelise näitajana, mille väärtus

skaalal tõuseb või langeb. Sel põhjusel on Ann Veismann (2009: 80) sellist kasutust nimetanud ka *skaala-tähenduseks*.

(11) *Tööpuudus on kõrge ning kasvab* järgmisel aastal ilmselt veelgi.

(12) Tegemist on pinnaveega, mille *orgaanilise aine sisaldus on kõrge*, kusjuures see on viimase kümne aastaga isegi *suurenenud*.

On aga mõisteid, mida mõistestataksegi tüüpiliselt tasemenäiteks *temperatuur*. Anne Tamm (2011: 26) on täheldanud, et erinevalt *soojusest* ei mõistestata seda AINENA, mille kogus võib suureneda, vaid tasemenäiteks, nagu näites 13. Samuti kipuvad tõusma määrad, nagu *tariif* näites 14, ja järgud, nagu *riskiaste* näites 15.

(13) Ta ütles, et allveelaeva sisemuses *tõusis temperatuur* kohati 8000 kraadini.

(14) Seltside esindajad ütlesid, et lähima kuu aja jooksul pole *tariifide tõus* põhjendatud.

(15) Kasutusel on kolmeastmeline riskimaatriks – *madala, keskmise ja kõrge riskiastmega* mängud.

Kuna aga arusaadavus selle all üldjuhul ei kannata, jäetakse tihtipeale sõna *tase* ära, nagu näites 16, kus on jutt *kolesteroolitasemest* ehk sellest, kuidas toime tulla kolesterooli suure kogusega veres. Näites 17 on aga toimetatud vastupidi: abstraktne mõiste *majanduskuritegevus* on muudetud sõnaga *tase* mõõdetavaks näitajaks, mis võib tõusta ja langeda, samal ajal kui *kelmused* siiski kasvavad. Näites 18 seevastu on küll *suur töötajate arv*, kuid *kõrge tööhõive*, mis viitab taaskord sellele, et viimast on mõistestatud mõõdetava näitajana ja abisõna on jäetud metonüümia SÕNA FRAASI ASEMEL (OSA TERVIKU ASEMEL) põhjal ära: selle asemel, et kirjutada *kõrge tööhõive määr*, on kirjutatud lihtsalt *kõrge tööhõive* (vrd loen *Shakespeare'i pro Shakespeare'i kirjutatud teost*).

(16) Kuidas me saame võidelda *kõrgenenud kolesterooli vastu*?

(17) *Majanduskuritegevuse taseme tõusule* viitab keskkriminaalpolitsei andmetel ka *registreeritud kelmuste kasv*.

(18) *Suure töötajate arvuga ettevõtetele* on see karistus *kõrge tööhõive eest*.

Eraldi huvipakkuv juhtum on (*vere*)*rõhk*, mida mõistestatakse valdavalt tasemena. Helika Mäekivi (2013: 76) on selle kohta kirjutanud, et ehkki *rõhk* kui jõud, mida „avaldab survepress, peaks olema suur või väike“, mõõdetakse seda näiteks meditsiinis ja meteoroloogias pügalate kaupa ning seetõttu saab seda mõistestada ka vertikaalteljel. Sõna *rõhk* iseenesest esineb sagedamini küll täiendiga *suur* (19), mitte *kõrge* (20), kuid näiteks *vererõhk* (21) on peaaegu alati mõistestatud tasemena.

(19) On selliseid, kes elavad kuumas vees, *suure rõhu* all, igijääs.

(20) Inertsgaasi kasutatakse sellepärast, et hapniku ja õli kombinatsioon võib *kõrge rõhu* all moodustada plahvatusohtliku segu.

(21) Kaalujälgimisele sundis teda hoopis krooniline unetus ja *kõrge vererõhk*.

Kuigi mittetasemelise suuruse mõistestamine tasemelisena on märksa levinum, tuli korpusuuringus esile ka üksikuid näiteid, kus KÕRGUSE asemel on väljendatud SUURUST. Seda illustreerib näide 22, kus *määr* mitte ei tõuse, vaid suureneb. Näites 23 saab *määr*a käsitada järgu või astmena, millele jällegi viidatakse kui *suurele*, mitte *kõrgele*. Selle näite puhul tasub märkida ka asjaolu, et kasutatakse sõna *ülempiir*, mis seostub suhtarvu skaalalise käsitusega.

(22) *Õpetajate astmepalga määr suureneb* 31 protsenti, lubades tavalisele pedagoogile maksta 4000 krooni kuus.

(23) Seetõttu on tähtis, kui *suure määr*a kasuks me otsustame: kas me määrame *lasteai*a kohatasu *ülempiiriks* 10% või 20% alampalgast.

Korpusuuringust selguski, et suhtarvude mõistestamine varieerub ulatuslikult. Näiteks võib *protsent* olla nii *kõrge* (24) kui ka *suur* (25), kusjuures lausetes, kus arve ei mainita, valitseb just *suure* (26), mitte *kõrge* (27) kasutus.

(24) 328 taotlusest rahuldati 203, mis on meie oludes päris *kõrge protsent*.

(25) Oleme ausad, 25 on tõesti *suur protsent*.

(26) Ei tahaks uskuda, et ka tegelikult on ringluses nii *suur protsent nõuetele mitte-*vastavaid *salateid*.

(27) Ärgem laskem end häirida isegi sellest, et Eesti edestab *oma ametnike kõrge protsendiga* tervet hulka maailma riike.

Varieeruvus on suur ka murruliste näitajate seas. Nii võib näiteks *tootlus* olla nii *kõrge* ja *tõusta* (28) kui ka *suur* ja *suurened*a (29), kuigi esimene on mõneti sagedasem. Sama kehtib ka üldmõiste *näitaja* kohta (30, 31).

(28) Kui seni oli mõlema tehase tootmisvõimsus kokku 450 000 kuupmeetrit aastas, siis uue liini käivitamisega *tõuseb tootlus* 550 000 kuupmeetri.

(29) See-eest läks paremini aktsiaturgudega tegeleval osakonnal, kelle *tootlus suurenes* 17%.

(30) Ettevõtte rentaablus oli sel perioodil 35%, mis on harvanähtavalt *kõrge näitaja*.

(31) 2005. aastal *kasvas erinevate autoostude finantseerimine* 30%, mis on maailmastaabis väga *suur näitaja*.

5.2. Mõõdetamatu väärtus

Mõõdetavate suuruste kõrval on ka mõisteid, mille puhul rohkus väljendub intensiivsuse, väljapaistvuse, tähtsuse või kvaliteedina. Nagu juhtisin tähelepanu eelmises jaotises, on iseloomulik, et osa abstraktsetest mõistetest käsitatakse metonüümiliselt nende arvulise näitajana, nagu *eksport* ja *import* näites 32. Sel juhul on tavaline, et neid mõistestatakse ka tasemenäiteks, mis tõuseb või langeb, nagu *maksukoormus* näites 33.

(32) *Kaupade eksport kasvas* 23,2%, *kaupade import* aga 16,6%.

(33) Ettevõtjatele tähendab see *maksukoormuse olulist tõusu*.

On aga mõisteid, mida ei hinnata ühegi kindla arvulise näitaja abil, ja seega on nende seos VERTIKAALSUSEGA üldjuhul nõrgem. Et SUURUS on intensiivsuse mõistestamisel sagedasem kui KÕRGUS, kinnitasid ka korpusuuringu tulemused. Näiteks oli väga sage ühend *suur rõõm* (34), samal ajal kui *kõrge rõõm* ei esinenud korpuses kordagi. Seejuures ei ole siinkohal tingimata esil kõigest KASV, vaid ka SUURUS kui millegi süvenemine (35).

(34) Seejuures on *suur rõõm*, kui see tehtud saab, kuid see vaev ei ole ka mitte väike.

(35) „Tuleb näha, et *vaesus* ühiskonnas üha *kasvab* - kui me ei aita, *suureneb probleem* järjest,“ lausub Vändre.

Selle üldtendentsi kõrval selgus aga, et on siiski abstraktseid mõisteid, mille puhul mõistestatakse rohkust nii SUURUSE kui ka KÕRGUSENA. Üks neist on näiteks *tundlikkus*, mille sagedus *kõrge* ja *suure* valimis oli peaaegu sama. Näitelausete juhuvalimist aga ilmnes, et enamikus vastetest märgib *tundlikkus* mitte omadust (36, 37), vaid mõnda tehnikavaldkonna arvulist näitajat (38, 39).

(36) Ühe vanapaari viimastest päevadest rääkiv linatöö pole kerge vaatamine, seda ei julgeks soovitada kellelegi, kel nõrgem närvikava või *kõrge tundlikkus* eluliste teemade suhtes.

(37) Tal oli *kunstniku suur tundlikkus*, mis avaldus ka tema kirjade lürismis.

(38) Žürii märkis ära veel *Nikon D3 kõrget tundlikkust* – kuni ISO 6400, 51 punktiga autofookust ja teisi esmaklassilisi näitajaid.

(39) FTMS on *suure tundlikkusega*, kuna igat iooni loetakse rohkem kui korra, sellest tulenevalt ka parema resolutsiooni ja täpsusega.

Sama seaduspära iseloomustas ka muid sõnu, näiteks *intensiivsus* (40), *efektiivsus* (41) ja *aktiivsus* (42). On tõenäoline, et just selle mõjul on sarnane mõistestamisviis levinud ka abstraktsemasse kasutusse. Nii võib *intensiivsus* olla *kõrge* ka siis, kui suhtlus on eriti elav (43) või kui *efektiivsus* tähistab tõhusust (44) ja *aktiivsus* energiat (45).

(40) *Kõrge intensiivsusega* sinine valgus (405-420 nm) on baktereid hävitava mõjuga.

(41) Eestis on pangandussektor ükskõik mis näitajaid vaadates väga kiiresti kasvav ja *kõrge efektiivsusega*.

(42) Norcia asub *kõrge seismilise aktiivsusega* alal.

(43) Suhtlemist nendes gruppides iseloomustab *kõrge intensiivsus*, eriti ekstravertsetes gruppides.

(44) See näitab ilmselt nii *nende kõrget efektiivsust* kui ka varajast evolutsioonilist põlvnemist.

(45) Aktseptööri *poiste kõrget aktiivsust* ja loo neile selle väljaelamiseks võimalused.

Peale selle leidub aga ka mõisteid, mille hindamisel tavaliselt arvulisi näitajaid ei kasutata, kuid mida mõistestatakse kohati siiski vertikaalteljel, näiteks *konkurents* (46), *motivatsioon* (47) ja *risk* (48). Erinevalt näitest 34 tuleb nende puhul selgelt esile võrdlus: neid mõistestatakse astmena skaalal. Näites 46 räägitakse tavatult suurest konkurentsist, osutades, et see on tavapärasest astme võrra kõrgemal. Näites 47 rõhutatakse, et töötaja, kes on teistest motiveeritum, s.t teistest astme võrra kõrgemal, saavutab ühtlasi paremad tulemused. Näites 48 mõeldakse *riskiastet* ja see eeldab kõrvutust inimestega, kes ei ole võtnud sama riski (vrd näide 15).

- (46) Tavatult *kõrge konkurents* on Abeni teatel tingitud riiklike õppekohtade vähesusest - neid leidub vaid viis.
- (47) *Kõrge motivatsiooniga* töötaja pingutab end vabatahtlikult maksimaalselt, et saavutada parimaid tulemusi.
- (48) Inimestega, kes on võtnud *kõrge isikliku riski* ja pürgivad iga hinna eest eesmärgi poole.

Muidugi ei puudu võrdlus ka sellistes keelendites nagu *suur rõõm*, kuid kogemusvaldkondi, nagu EMOTSIOON, iseloomustab väga suur abstraktsus: on pingutus leida kriteeriume, mille põhjal kõrvutada näiteks *armastuse* intensiivsust, samal ajal kui *motivatsioon* väljendub tihtipeale mingite materiaalsete näitajate, näiteks tehtud töö mahu või ajakulu kaudu. Seevastu näiteks *kurbus* pigem on või ei ole ja võrdlus ilmneb vaid individuaalselt, kui kõrvutada olevikku minevikuga, kusjuures muutust käsitatakse sel juhul pigem sujuva, mitte hüppelisena (49). Seetõttu ei ole mõisteid, nagu *huvi* või *lootus*, üldjuhul põhjust mõistestada lõplikuna: puudub haripunkt, mida võiks käsitada nende ülempiirina. Skaalalise mõistestamise korral tuleb see aga astmelisuse (49) kõrval tihtipeale esile (50, 51).

- (49) *Ilvese populaarsus tõusis hüppeliselt* jaanuaris ja püsib sealtpeale kümne protsendi lähikonnas.
- (50) Siiski näitab *kõrgete eetiliste ootuste latt* meie inimeste head vaimset potentsiaali.
- (51) *Pinge tõuseb viimase piirini*.

Mõistemetafoori ROHKEM ON ÜLAL, VÄHEM ON ALL kõrval on ka teisi mõistemetafoore, kuigi nende vahe ei pruugi olla alati selge, sest võrdväärseid tõlgendamis- ja mõistestamisviise on tihti mitu. Üks neist on HEA ON ÜLAL, HALB ON ALL, millega on ühtlasi seotud kitsama fookusega mõistemetafoorid, nagu ÖNNELIK ON ÜLAL, KURB ON ALL ja VOORUS ON ÜLAL, PAHE ON ALL. Nagu on täheldanud Milla Luodonpää-Manni ja Johanna Viimaranta (2010), ei ole Lakoffi ja Johnsoni (2011) pakutud loetelu vastanduse *ülal-all* mõistemetafooridest lõplik ning osa neist on üldisemad ja hõlmavad teisi.

Näites 52 on esiplaanil eelkõige mõistemetafoor ROHKEM ON ÜLAL, kuid sõna *turgutama* võimaldab *tõusu* tõlgendada ka paranemisena. Näites 53 tuleb selline mõistestamisviis veel rohkem nähtavale: *heaolu tõus* tähendabki, et elukvaliteet paraneb. Ilmne on seos näites 54, kus *kõrge* viitabki heale.

(52) Lisaks *tootlikkuse tõusule* on Kuuba majandust *turgutanud* ka välismaine finants-toetus.

(53) Haridust vaadeldakse investeeringuna *isikliku ja rahvusliku heaolu tõusu* ning elukvaliteeti.

(54) Seal on on väga hea haridussüsteem ja *kõrge elatustase*.

Näide 55 näitlikustab skaalalist mõistestamist: *meeleolu* ja *enesehinnang* on paremad, kui neid tajutakse varasemaga võrreldes kvaliteeditasemelt kõrgemana. Seda illustreerib ka näide 56, kus *kvaliteet* eeldab kriteeriume, mille põhjal üks toode asetub pingereas teisest ettepoole⁴. Seega on selline mõistestamine tihtipeale seotud paremusjärjestusega, nagu tuleb eriti hästi esile näites 57.

(55) Eufooria on *intensiivne kõrgenenud meeleolu*, millega sageli kaasneb *kõrgenenud enesehinnang*.

(56) Tähtsaks peavad tarbijad sealjuures nii *toodete* laia valikut kui ka *kõrget kvaliteeti*.

(57) Avapäeva lõpuks *tõusid eestlased* siiski *kuuendaks*.

⁴ Sõna *pingerida* seostub iseenesest isegi rohkem horisontaalteljega: *olema pingereas ees-* või *tagapool* (vrd numbrite mõistestamine horisontaalteljel).

Eraldi huvipakkuv juhtum on sõna *maine*, mida võidakse kohati mõistestada samuti vertikaalteljel, nagu näites 58. Keelendeid, nagu *suur maine* või *maine suureneb*, korpuses ei leidunud. Küll aga ilmnes, et sõnad *kasvama* ja *kasv* on eelnimetatutest paindlikuma kasutusega ning ka *maine* paranemist võidakse mõistestada KASVUNA (59). Seejuures on mainimisväärt, et *maine* seostub mõneti ka VOORUSEGA: üldjuhul peetakse mainekamaks inimest või asja, kes või mis on pälvinud üldsuse lugupidamise.

(58) Suur konkurss oli meile ootamatu, ilmselt meelitab inimesi ka *meie asutuse kõrge maine*.

(59) Usume, et saame aidata kaasa *õpetajaameti maine kasvule* ja vähendada noorte õpetajate puudust koolis.

Mõistemetafoor VOORUS ON ÜLAL, PAHE ON ALL väljendub selgelt näites 60. On aga oluline märkida, et VOORUS ei ole tingimata seotud vertikaalteljega alati viisil, millele olen juhtinud siia maani tähelepanu. Näites 61 võib sõna *kõrge* tõlgendada küll mõistemetafooride HEA ON ÜLAL, HALB ON ALL ja VOORUS ON ÜLAL, PAHE ON ALL abil, kuid kontekst osutab, et tõenäolisem on teistsugune võimalus. Kusjuures, hoolimata keelendist *maa peale* võib välistada ka mõistemetafoori RATSIONAALNE ON ÜLAL, EMOTSIONAALNE ON ALL, sest *ideaal* ja *perspektiiv* ei ole tingimata seotud emotsionaalsusega. Väidan, et näites 61 seostub KÕRGUS hoopis SAAVUTATAVUSEGA.

(60) Just *riigimeeste kõrge moraal* ja *ideaalid* ning nende laitmatu järgimine oleks ütlemata heaks palsamiks meie eetiliste lõhede ravitsemisel.

(61) Tuleme *kõrgete ideaalide* ja *perspektiivide* juurest rohkem maa peale.

Et seda mõttekäiku põhjendada, käsitlen kõigepealt siia maani tähelepanuta jäänud näitetüüpi, mis seostub mõistemetafooridega KÕRGE STAATUS ON ÜLAL, MADAL STAATUS ON ALL ja KONTROLLI VÕI JÕU OMAMINE ON ÜLAL, KONTROLLILE VÕI JÕULE ALLUTATUS ON ALL. Näidetes 62–64 eeldab sõna *kõrge* hierarhilist käsitust: mida kõrgemal astmel keegi hierarhias asub, seda parem on ta positsioon süsteemis. Näites 64 tuleb hästi esile ka kontroll: *alluv* annab aru *ülemusele*. POSITSIOONI mõistestamine vertikaalteljel on seega väga levinud.

(62) Kuninga abikaasal ja emal oli *kõrge staatus*.

(63) Alates 1993. aasta aprillist kantsleriametit pidanud Leivo on nii *kõrgetest ametnikest* staažikaim.

(64) Üks *kõrge ülemus* kutsus mind pärast aastast tööd välja ja küsis, mida ma olen teinud.

Sellegipoolest leidub mõni mõiste, mida käsitatakse ka *suurena*. Sellised on näiteks *juht* (65) ja *roll* (66). Sel juhul aga ilmneb, et rõhuasetus ei ole mitte tingimata POSITSIOONIL, vaid pigem TÄHTSUSEL. Eriti selge on see näites 66, kus tahetakse öelda, et organisatsioonide tegevus on tähtis.

(65) Ainuke ese, millest võiks välja lugeda, et see on *suure juhi* töökoht, on ehk natuke parem tool.

(66) Selles on *suur roll* ka ühiskonsultatiivkomitees osalevatel organisatsioonidel.

Iseenesest on STAATUSE või KONTROLI kaudu võimalik käsitada ka selliseid näiteid nagu 67. Nii on tehtud ka näiteks Sõnaveebis (2019), mille järgi *jumala(te)ga seotud, taevariigis asuv* on määratluse (*seisuse, positsiooni kohta:*) *juhtiv, tähtis* alltähendus. Väidan aga, et see ei ole ainus tõlgendusviis, sest *kõrgemaid jõude* võib inimene mõistestada ka kättesaamatuna: need jäävad argitegelikkuse konkreetsusest välja. Sel põhjusel pakun, et sellistes näidetes on tähtsal kohal hoopis mõistemetafoor SAAVUTAMATU (VÕI RASKESTI SAAVUTATAV) ON ÜLAL, SAAVUTATAV ON ALL.

(67) Loodusrahvad uskusid *kõrgemate jõudude, olevuste* olemasolu. (EKSS 2009)

Luodonpää-Manni ja Viimaranta (2010: 85–86) on prantsus- ja venekeelse materjali põhjal väitnud ka, et keelendid, nagu *kõrge haridus* (68), põhinevad mõistemetafooril KEERULINE ON ÜLAL, LIHTNE ON ALL.

(68) Ajuvaba, nii *kõrge haridusega* inimene võiks mingit arukamat juttu suust välja ajada.

Kuigi kaks nimetatud mõistemetafoori on omavahel seotud, ei ole SAAVUTATAVUS alati KEERULISUSEGA korrelatsioonis. Näites 69 ei tähista *kõrge* tingimata keerulist ega

ka head, vooreslikku, kvaliteetset või positsioonikat, vaid enneolematut: midagi, mis asub siia maani saavutatu piiridest väljaspool. Samamoodi peitub näites 70 eeldus, et *kõrgeid väärtused* on eelkõige suunis, millest peaks lähtuma, mitte midagi, mis on läbinisti saavutatav. Eriti selgelt tuleb SAAVUTATAVUS esile näites 71 ja kehtib ka varem vaadeldud näite 61 kohta.

- (69) Me ei saavutaks eriti *kõrgeid tulemusi*, kui ahviksime järgi mujal maailmas toimuvaid suuri nüüdiskunstinäitusi.
- (70) Maruste räägib seal *kõrgetest moraalsetest väärtustest* ja heidab riigikohtule ette kättemaksuidoloogias lähtumist ja räägib taliooni printsiibist.
- (71) Suureks probleemiks on see, et inimesed püstitavad endale sageli *liiga kõrgeid eesmärke*, mida täita ei suudeta.

Mõistemetafoor SAAVUTAMATU (VÕI RASKESTI SAAVUTATAV) ON ÜLAL, SAAVUTATAV ON ALL põhjendab ka seda, miks sõnu, nagu *nõue* (72) või *ootus* (73), mõistestatakse mõnikord KÕRGUSE kaudu. Näites 72 sedastatakse, et tõesus ja arusaadavus on verifikatsionisti nõuete alusel väga raskesti saavutatavad või lausa saavutamatud: need nõuded on nii kõrgel, et nendeni on raske või võimatu jõuda. Näites 73 viitab SAAVUTATAVUSELE selgelt keelend *kukud läbi*. Sellist mõistestamisviisi toetab ka kehaline kogemus: mida kõrgemal miski asub, seda raskem või aeganõudvam on seda kätte saada. Seega ei ole üllatav, et ka sellised näited tunduvad keelekasutajale loomulikud.

- (72) Horwich leiab, et verifikatsioonist esitab tõesusele ja arusaadavusele *liiga kõrgeid nõuded*.
- (73) Sageli *kukud läbi* põhjusel, et oled seadnud endale lihtsalt *liiga kõrgeid ootused*.

6. TULEMUSTE KOKKUVÕTE JA ARUTELU

Korpusuuringu tulemustest selgus, et SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA on tõepoolest levinud, kusjuures mõistestamisviis võib lauses vahelduda. Kui KÕRGUST mõistestatakse üldjuhul ruumivastanduse *ülal-all* kaudu vertikaalteljel, siis SUURUSE mõistestatus on mitmekülgsem ning hõlmab nii horisontaal-, vertikaal- kui ka radiaaltaju. Peale selle tuli SUURUSE kõrval esile kalduvus mõistestada KÕRGUSE kaudu ka muid kogemusvaldkondi, nagu HEADUS, KVALITEET või POSITSIOON.

Kvantiteeti mõistestatakse vertikaalteljel mõistemetafoori ROHKEM ON ÜLAL, VÄHEM ON ALL alusel ja see on sagedasim mõistete puhul, mis tähistavad või seostuvad arvulise näitajaga, nagu *kõrge vererõhk* või *tootlikkus*. Seejuures on iseloomulik, et sõnad, nagu *tase*, *määr* või *aste*, jäetakse metonüümia SÕNA FRAASI ASEMEL (OSA TERVIKU ASEMEL) põhjal ära, kuigi näitajat mõistestatakse skaalalisel vertikaalteljel. Näiteks kirjutatakse *kõrge kolesterool* pro *kolesteroolitase*. Samuti on iseloomulik, et näitajale osutamiseks pruugitakse asjaomast abstraktset mõistet. Näiteks kirjutatakse *kõrge töötus* pro *töötuse määr*. Selle alus on metonüümia ABSTRAKTNE MÕISTE NÄITAJA ASEMEL.

Seevastu, mida nõrgem on seos mõõdetavusega ja mida abstraktsemasse kogemusvaldkonda mõiste kuulub, seda vähem seda KÕRGUSE kaudu mõistestatakse. Nii ei leidunud korpuses näiteks ühtegi vastet keelendi *kõrge rõõm* kohta. See aga ei tähenda, et abstraktse mõiste mõistestamine vertikaalteljel oleks välistatud. Näiteks on kasutuses keelendid *kõrge tundlikkus* ja *motivatsioon*. Ühest küljest seostub selliste mõistetega analoogia: *tundlikkus* märgib kohati ka arvulist näitajat ja selline kasutus võib levida abstraktsemasse valdkonda. Teisest küljest on aga keskne võrdlus, mis võimaldab näiteks *motivatsiooni* mõistestada taseme või järguna. Üldjoontes mõistestatakse abstraktseid kogemusvaldkondi siiski aga rohkem SUURUSE kui KÕRGUSE kaudu.

Mõistemetafoorid, mis märgivad eeskätt kvaliteeti, mitte kvantiteeti, näiteks HEA ON ÜLAL, HALB ON ALL, seostuvad eelkõige KÕRGUSEGA, näiteks *kõrge moraal* ja *tuju tõusis*. Sama kehtib ka positsioonihierarhia mõistestamise kohta, näiteks *kõrge ametnik*. Näited, nagu *suur juht*, seostuvad seejuures aga rohkem TÄHTSUSEGA. Eraldi tuli korpusuuringust

esile näitetüüp, mille väljendamist vertikaaltelje kaudu on keelekorraldusallikates pigem taunitud, näiteks *kõrged nõuded* või *ootused*. Pakkusin aga, et seesugune mõistestamisviis ja seega ka väljendus on põhjendatud ning põhineb mõistemetafooril SAAVUTAMATU (VÕI RASKESTI SAAVUTATAV) ON ÜLAL, SAAVUTATAV ON ALL.

Üldjoontes näitlikustasid korpusuuringu tulemused tihedat seost tunnetuse ja keeleväljenduse vahel. SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA ei ole juhuslik, vaid seaduspärane: mida tugevam on mõiste seos mõõdetavusega, seda sagedamini mõistestatakse seda vertikaalteljel, ja mida nõrgem, seda marginaalsemaks selline mõistestamisviis muutub kuni selle täieliku puudumiseni. Seega, kuigi SUURUST mõistestatakse tihti KÕRGUSE kaudu, ei ole see kalduvus esil igal pool, selle sagedus varieerub ja see on põhjendatud, sest peegeldab viise, kuidas keelekasutajad maailma mõistestavad.

KOKKUVÕTE

Uurimistöö eesmärk oli võrrelda korpusuuringu põhjal sõnade *kõrge*, *suur*, *kõrgenema*, *suurenema*, *kasvama*, *tõusma*, *kasv* ja *tõus* kasutust, et selgitada välja sagedus ja seaduspärasus eelkõige SUURUSE mõistestamisel KÕRGUSENA. Kuna Eesti keelekorraldajad ja -toimetajad on pikka aega rõhutanud, et teisi kogemusvaldkondi, eeskätt SUURUST, mõistestatakse üha rohkem KÕRGUSE kaudu, näiteks *kõrge maksumus* või *nõudlus tõuseb*, püstitasin kolm uurimisküsimust, et pakutud suundumust käsitleda.

Esiteks, kuidas kattub ning erineb omadussõnade *kõrge* ja *suur*, tegusõnade *kõrgenema*, *suurenema*, *kasvama* ja *tõusma* ning nimisõnade *kasv* ja *tõus* kasutus? Teiseks, mis kontekstides mõistestatakse SUURUST (*suur*, *suurenema*, *kasvama*, *kasv*) KÕRGUSENA (*kõrge*, *kõrgenema*, *tõusma*, *tõus*)? Ning kolmandaks, kas ja mis seaduspärasused ilmnevad SUURUSE (*suur*, *suurenema*, *kasvama*, *kasv*) või mõne muu asjaomase kogemusvaldkonna mõistestamisel KÕRGUSENA (*kõrge*, *kõrgenema*, *tõusma*, *tõus*)?

Selgus, et SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA on sage eeskätt siis, kui mõiste tähistab mõõdetavat suurust, näiteks summat (*maksud tõusid*) või sisaldust (*kõrge suhkru-sisaldus*), või kui mõistet kasutatakse, et osutada asjaomasele näitajale, pruukimata seejuures skaalalisust märkivat abisõna, nagu *tase*, *määr* või *järk*. Nii on levinud väljendusviis näiteks *kõrge kolesterool* pro *kolesteroolitase*, mis põhineb metonüümial SÕNA FRAASI ASEMEL (OSA TERVIKU ASEMEL). Kirjeldatud suundumuse alus on mõiste-metafoor ROHKEM ON ÜLAL, VÄHEM ON ALL.

Mida nõrgem on seos mõõdetavusega ja mida abstraktsemasse kogemusvaldkonda mõiste kuulub, seda vähem mõistestatakse SUURUST KÕRGUSENA. Mõisteid, mis kuuluvad väga abstraktsesse kogemusvaldkonda, nagu EMOTSIOON, mõistestatakse KÕRGUSENA ülimalt harva või mitte kunagi, näiteks *suur* pro *kõrge rõõm*. Erinevalt mõõdetavatest suurustest on intensiivsuse väljendamisel püsikindlalt ülekaalus mõistestamine SUURUSE kaudu, näiteks *suur heaolu*.

KÕRGUSE kaudu mõistestatakse ka muid kogemusvaldkondi, nagu HEADUS, KVALITEET või POSITSIOON. Korpusuuringu tulemuste põhjal seostuvad need hierarhilisel mõistestamisel eelkõige KÕRGUSEGA, näiteks *kõrge ametnik* või *kõrge kvaliteet*, samal ajal kui TÄHTSUS väljendub ka SUURUSENA, näiteks *suur juht* või *suured väärtused*. Selliste näidete põhjendamiseks, nagu *kõrged nõuded*, pakkusin mõistemetafoori SAAVUTAMATU (VÕI RASKESTI SAAVUTATAV) ON ÜLAL, SAAVUTATAV ON ALL.

Uurimistöö tulemused demonstreerivad tihedat seost tunnetuse ja keeleväljenduse vahel. SUURUST mõistestatakse sagedasti ja järjepidevalt KÕRGUSENA, kui mõiste seostub mõõdetavusega. Mida nõrgem see seos on, seda marginaalsemaks selline mõistestamisviis muutub kuni selle täieliku puudumiseni. Seega ei ole SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA sage igas kogemusvaldkonnas, vaid esineb seaduspäraselt seal, kus seda toetavad asjaomased mõistemetafoorid, ja on seega põhjendatud. See osutab vajadusele vaadelda dilemmat sõnade vahel, nagu *kõrge* ja *suur*, uue nurga alt. Näiteks on võimalik, et SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA hõlbustab arusaamist, eriti kui tekst sisaldab palju arvulist teavet või näitlikustavat materjali, nagu graafikud. Seega on uurimispõld veel lai ja teema vajab edasist käsitlemist.

KIRJANDUS

- AMSS = Ametniku soovitusõnastik 2013. Koost. ja toim. Tiina Paet, Tuuli Rehemaa, Argo Mund. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Barcelona, Antonio 2003. *Metaphor and Metonymy at the Crossroads: A Cognitive Perspective*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Boers, Frank 1999. When a Bodily Source Domain Becomes Prominent: The Joy of Counting Metaphors in the Socio-Economic Domain. – *Metaphor in Cognitive Linguistics. Selected Papers from the 5th International Cognitive Linguistics Conference*. Amsterdam, July 1997. *Current Issues in Linguistic Theory* 175. Eds. Raymond W. Gibbs Jr., Gerard J. Steen. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 47–56.
- Buber, Martin 2013. *Mina ja sina*. Tartu: Ilmamaa.
- Casasanto, Daniel 2009. Embodiment of Abstract Concepts: Good and Bad in Right- and Left-Handers. – *Journal of Experimental Psychology: General* 138 (3), 351–367.
- Castaño jt = Castaño, Emilia, Elizabeth Gilboy, Sara Feijóo, Elisabet Serrat, Carles Rostan, Joseph Hilferty, Toni Cunillera 2018. Hand Position and Response Assignment Modulate the Activation of the Valence-Space Conceptual Metaphor. – *Cognitive Science* 42, 2342–2363.
- CP = *Collected Papers of Charles Sanders Peirce 1931–1935, 1958*. Vols. 1–6. Eds. Charles Hartstone, Paul Weiss. Vols. 7–8. Ed. A. W. Burks. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Crawford jt = Crawford, L. Elizabeth, Stephanie M. Cohn, Arnold B. Kim 2014. “Good Is Up” Is Not Always Better: A Memory Advantage for Words in Metaphor-Incompatible Locations. – *PLOS ONE* 9 (9); <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0108269>. Vaadatud 26.04.2019.
- Damjanovic, Ljubica, Julio Santiago 2016. Contrasting Vertical and Horizontal Representations of Affect in Emotional Visual Search. – *Psychonomic Bulletin & Review* 23, 62–73.

- Deacon, Terrence W. 1997. *The Symbolic Species: The Co-evolution of Language and The Brain*. New York, London: W. W. Norton.
- Eco, Umberto 1986. *Semiotics and the Philosophy of Language*. Bloomington: Indiana University Press.
- EKK = Ereht, Mati, Tiiu Ereht, Kristiina Ross 2007. *Eesti keele käsiraamat*. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat 2009. Toim. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Evans, Nicholas, David Wilkins 2000. In the Mind's Ear: The Semantic Extensions of Perception Verbs in Australian Languages. – *Language* 76 (3), 546–592.
- Evans, Vyvyan, Melanie Green 2006. *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fischer jt = Fischer, Martin H., Nele Dewulf, Robin L. Hill 2005. Designing Bar Graphs: Orientation Matters. – *Applied Cognitive Psychology* 19, 953–962.
- Gevaert, Caroline 2005. The ANGER IS HEAT Question: Detecting Cultural Influence on the Conceptualization of ANGER Through Diachronic Corpus Analysis. – *Perspectives on Variation: Sociolinguistic, Historical, Comparative*. Eds. Nicole Delbecque, Johan van der Auwera, Dirk Geeraerts. Berlin: Mouton de Gruyter, 195–208.
- Gibbs, Raymond W., Jr. 2013. Why Do Some People Dislike Conceptual Metaphor Theory? – *Journal of Cognitive Semiotics* 5 (1–2), 14–36.
- Gozli jt = Gozli, Davood G., Penelope Lockwood, Alison L. Chasteen, Jay Pratt 2018. Spatial Metaphors in Thinking About Other People. – *Visual Cognition* 26 (5), 313–333.
- Grady, Joseph 1997. *Foundations of Meaning: Primary Metaphors and Primary Scenes*. Doctoral Dissertation in Linguistics in the Graduate Division of the University of California, Berkeley; <https://escholarship.org/uc/item/3g9427m2>. Vaadatud 26.04.2019.
- Hutchinson, Sterling, Max Louwerse 2013. Language Statistics and Individual Differences in Processing Primary Metaphors. – *Cognitive Linguistics* 24 (4), 667–687.

- Ibarretxe-Antuñano, Iraide 2013. The Relationship Between Conceptual Metaphor and Culture. – *Intercultural Pragmatics* 10 (2), 315–339.
- Johnson, Mark 1987. *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: Chicago University Press.
- Kimmel, Michael 2004. Metaphor Variation in Cultural Context: Perspectives from Anthropology. – *European Journal of English Studies* 8 (3), 275–293.
- Kövecses, Zoltán 2003. Language, Figurative Thought, and Cross-Cultural Comparison. – *Metaphor and Symbol*, 18 (4), 311–320.
- Kövecses, Zoltán 2008. Conceptual Metaphor Theory. Some Criticisms and Alternative Proposals. – *Annual Review of Cognitive Linguistics* 6, 168–184.
- Kövecses, Zoltán 2010. Metaphor and Culture. – *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica* 2 (2), 197–220.
- Lakoff, George 2008. The Neural Theory of Metaphor. – *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Ed. Raymond W. Gibbs Jr. Cambridge: Cambridge University Press, 17–38.
- Lakoff, George, Mark Johnson 2011. *Metafoorid, mille järgi me elame*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Liivaku, Uno 1990. Kuidas eesti ajakirjanikud venestavad eesti keelt. – *Keel ja Kirjandus* 4, 194–201.
- Liivaku, Uno 1999. Kõrge, kõrgendatud ja madal. – *Kirjakeel ja kirjasõna*. Tallinn: Eesti Keele Instituut, 72–73.
- Liivaku, Uno 2001. *Väike soovitusõnastik*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Lotman, Mihhail 2011. Metafoorid ja elu. – *Metafoorid, mille järgi me elame*. George Lakoff, Mark Johnson. Tallinn: TLÜ Kirjastus, 7–24.
- Luodonpää-Manni, Milla, Johanna Viimaranta 2010. Metaphoric Expressions on Vertical Axis Revisited: An Empirical Study of Russian and French Material. – *Metaphor and Symbol* 25, 74–92.
- Mandler, Jean M. 2007. On the Origins of the Conceptual System. – *American Psychologist* 62 (8), 741–751.
- Meier, Brian P., Michael D. Robinson 2004. Why the Sunny Side Is Up. Associations Between Affect and Vertical Position. – *Psychological Science* 15 (4), 243–247.

- Mereste, Uno 2000 [1976]. Mis suureneb? Mis tõuseb? – Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü: artikleid ja lühiuurimusi. Koost. Uno Mereste. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 325–326.
- Metslang, Helle 2001. Metafooridest grammatikas. – Keele kannul: pühendusteos Mati Ereli 60. sünnipäevaks 12. märtsil 2001. Koost. ja toim. Reet Kasik. Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 17. Tartu: Tartu Ülikool, 222–231.
- Mäekivi, Helika 2013. Mis on suur ja mis on kõrge? – Emakeelne eurokeel: artiklite kogumik. Koost. ja toim. Katrin Hallik, Katre Kasemets. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 61–77.
- Narayanan, Srinivas Sankara 1997. Knowledge-based Action Representations for Metaphor and Aspect (KARMA). Doctoral Dissertation in Engineering: Computer Science in the Graduate Division of the University of California, Berkeley; <http://www1.icsi.berkeley.edu/~snarayan/thesis.pdf>. Vaadatud 26.04.2019.
- Ogden, Charles Kay, Ivor Armstrong Richards 1989. The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science of Symbolism. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Pajusalu, Renate 2009. Sõna ja tähendus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Parrill, Fey, Kashmiri Stec 2017. Gestures of the Abstract. Do Speakers Use Space Consistently and Contrastively When Gesturing About Abstract Concepts? – Pragmatics & Cognition 24 (1), 33–61.
- Piits, Liisi 2015. Sagedamate inimest tähistavate sõnade kollokatsioonid eesti keeles. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Raadik, Maire 1991. Veel kord *kõrgest*, *kõrgenemisest* ja *kõrgendamisest*. – Keel ja Kirjandus 6, 366–367.
- Raadik, Maire 1996. Kõrge, kõrgenema, kõrgendama. – Keelenõuanne soovitab. Koost. Sirje Mäearu. Toim. Tiiu Ereli, Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus; <http://keeleabi.eki.ee/artiklid/kqrge.html>. Vaadatud 22.03.2019.
- Saussure, Ferdinand de 2017. Üldkeeleteaduse kursus. Tallinn: Varrak.
- Schubert, Thomas W. 2005. Your Highness: Vertical Positions as Perceptual Symbols of Power. – Journal of Personality and Social Psychology 89 (1), 1–21.
- Semiootika 2018. Toim. Silvi Salupere, Kalevi Kull. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

- Solt, Stephanie 2015. Measurement Scales in Natural Language. – *Language and Linguistics Compass* 9 (1), 14–32.
- Sweetser, Eve 1990. *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sõnaveeb 2019; <https://sonaveeb.ee>. Vaadatud 26.04.2019.
- Zhai jt = Zhai, Dongxue, Yaling Guo, Zhongyi Lu 2018. A Dual Mechanism of Cognition and Emotion in Processing Moral-Vertical Metaphors. – *Frontiers in Psychology* 9, 1–9; <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01554>. Vaadatud 26.04.2019.
- Zinken jt = Zinken, Jorg, Iina Hellsten, Brigitte Nerlich 2003. What is “Cultural” about Conceptual Metaphors? – *International Journal of Communication* 13 (4), 5–29.
- Tamm, Anne 2011. Scalarity and Dimensionality Across Categories. Estonian Pseudopartitive Constructions. – *Linguistica Uralica* 47 (1), 22–40.
- Tamm, Anne 2012. *Scalar Verb Classes. Scalarity, Thematic Roles, and Arguments in the Estonian Aspectual Lexicon*. Florence: Firenze University Press.
- Veismann, Ann 2009. *Eesti keele kaas- ja määrsõnade semantika võimalusi*. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Veismann, Ann, Ilona Tragel 2008. Kuidas horisontaalne ja vertikaalne liikumissuund eesti keeles aspektiks kehastuvad? – *Keel ja Kirjandus* 7, 515–530.
- Winter jt = Winter, Bodo, Teenie Matlock, Samuel Shaki, Martin H. Fischer 2015. Mental Number Space in Three Dimensions. – *Neuroscience and Biobehavioral Reviews* 57, 209–219.
- ÕS = Eesti õigekeelsussõnaraamat 2018. Koost. Tiiu Erelt, Tiina Leemets, Sirje Mäearu, Maire Raadik. Toim. Maire Raadik. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
- Yu, Ning 2008. Metaphor from Body and Culture. – *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. Ed. Raymond W. Gibbs Jr. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 247–261.

THE CONCEPTUALISATION OF MAGNITUDE AS HEIGHT BASED ON THE USE OF THE WORDS KÕRGE, SUUR, KÕRGENEMA, SUURENEMA, KASVAMA, TÕUSMA, KASV, AND TÕUS. SUMMARY

The aim of the present thesis is to address the conceptualisation of MAGNITUDE as HEIGHT in Estonian by examining and comparing the collocates for the adjectives *kõrge* ‘high’ and *suur* ‘large’, the intransitive verbs *kõrgenema* ‘heighten’, *suurenema* ‘enlarge’, *kasvama* ‘grow’, and *tõusma* ‘rise’, and the nouns *kasv* ‘growth’ and *tõus* ‘rise’.

For decades different authors (AMSS 2013; Liivaku 1990, 1999, 2001; Mereste 2000; Mäekivi 2013; Raadik 1991, 1996; ÕS 2018) have called attention to the influence of foreign languages, at first Russian and nowadays mostly English, on how extensively Estonian language users express MAGNITUDE in terms of HEIGHT, for example, *kõrge maksumus* ‘high cost’, rather than *suur maksumus* ‘large cost’, or *nõudlus tõuseb* ‘demand rises’, rather than *nõudlus kasvab* ‘demand grows’.

To investigate the extent of this proposed trend and the reasoning behind it, three questions are asked. First, how does the use of the words for MAGNITUDE (*suur, suurenema, kasvama, kasv*) overlap and differ from the use of the words for HEIGHT (*kõrge, kõrgenema, tõusma, tõus*)? Second, in which contexts is MAGNITUDE (*suur, suurenema, kasvama, kasv*) conceptualised as HEIGHT (*kõrge, kõrgenema, tõusma, tõus*)? And third, are there any noticeable patterns for when MAGNITUDE (*suur, suurenema, kasvama, kasv*) or another related domain of experience is conceptualised as HEIGHT (*kõrge, kõrgenema, tõusma, tõus*), and if there are, what are they?

To answer these questions a corpus-based study was conducted. Using the language corpus management and query system Sketch Engine (<https://www.sketchengine.eu>) and the Estonian National Corpus 2017, which contains 1,107,584,469 words, a sample of the most frequent collocations was gathered – for adjectives *kõrge* and *suur* 200 collocates each, for intransitive verbs *kõrgenema, suurenema, kasvama, and tõusma*, and nouns *kasv* and *tõus* 100 each. The collocates for adjectives functioned as the nucleus in a noun phrase, e.g. *kõrge tase* ‘high level’, or as the subject to a predicative, e.g. *tase on kõrge*

‘the level is high’. The collocates for verbs functioned as the subject, e.g. *palk suurenes* ‘the pay increased’, and the collocates for nouns as the nominal modifier in a noun phrase, e.g. *ekspordi kasv* ‘an increase in export’. In the case of the verb *kõrgenema* there were only 40 different collocations in the corpus, and therefore, an additional 90 collocates were gathered for the adjective *kõrgenenud* ‘heightened’. The collocates functioned as the nucleus in a noun phrase, e.g. *kõrgenenud vererõhk* ‘heightened blood pressure’. The collocates were systematised into categories of meaning, and in addition to an overview of their statistical frequency, qualitatively analysed in the framework of cognitive semantics, and most prominently, conceptual metaphor theory (Lakoff, Johnson 2011).

The results indicated that the conceptualisation of MAGNITUDE as HEIGHT is common first and foremost when the concept is quantified, such as NUMBER or AMOUNT, and is therefore based on the conceptual metaphor MORE IS UP, LESS IS DOWN, or quantifiable, that is, when an abstract concept, e.g. *töötus* ‘unemployment’, has a corresponding quantified indicator, such as *töötuse määr* ‘unemployment rate’. In such cases the auxiliary nouns, e.g. *tase* ‘level’ or *määr* ‘rate’, are frequently omitted on the basis of the metonymy WORD FOR PHRASE (PART FOR WHOLE), and therefore, the phrase *kõrge kolesteroolitase* ‘high level of cholesterol’, for example, is commonly expressed simply as *kõrge kolesterool* ‘high cholesterol’.

The less quantifiable a concept is, the more marginalised is the conceptualisation of MAGNITUDE as HEIGHT. Very abstract domains of experience, such as EMOTION, are expressed in terms of HEIGHT extremely rarely or never at all. For example, there were no results for the collocation *kõrge rõõm* ‘high joy’ (cf. *suur rõõm* ‘large [intense] joy’) in the whole corpus. Overall, the results indicate that intensity and other such less quantifiable measures are consistently and much more frequently conceptualised in terms of MAGNITUDE, rather than HEIGHT.

Additionally, the results also showed that HEIGHT is commonly used to conceptualise other domains, such as QUALITY or POSITION, for instance, *kõrge kvaliteet* ‘high quality’ and *kõrge ametnik* ‘high [high-ranking] official’ respectively. Such examples are largely based on hierarchical and scalar conceptualisation that allow comparison between levels on the vertical axis and function through conceptual metaphors, such as GOOD IS UP, BAD IS DOWN or HIGH STATUS IS UP, LOW STATUS IS DOWN.

To explain examples, such as *kõrged nõuded* ‘high requirements’, often expressed with other adjectives in Estonian, e.g. *ranged nõuded* ‘strict requirements’, a novel way of analysis was proposed on the basis of the conceptual metaphor UNACHIEVABLE (OR DIFFICULT TO ACHIEVE) IS UP, ACHIEVABLE IS DOWN. For instance, in the sentence *inimesed püstitavad endale sageli liiga kõrgeid eesmärke, mida täita ei suudeta* ‘people often set too high goals for themselves that cannot be fulfilled’, the phrase *liiga kõrge* ‘too high’ suggests that something is almost certainly out of reach, and therefore, the concept of ACHIEVABILITY acts as the nucleus of the conceptualisation.

Altogether, the present thesis demonstrates the close connection between language and cognition. The conceptualisation of MAGNITUDE in terms of HEIGHT in Estonian is not random but occurs consistently, when it is based on relevant conceptual metaphors. Overall, the results showed that the conceptualisation of MAGNITUDE in terms of HEIGHT is frequent when the concept is quantifiable, and much less common, or in some cases, non-existent when expressing intensity or other less quantifiable concepts. Whether this is true for the opposite end of the scale, that is, whether the conceptualisation of words, such as *madal* ‘low’ and *väike* ‘small’, support this conclusion still needs further research. Additionally, the present study prompts other avenues of inquiry, such as what influence does illustrative material, such as graphs, have on the conceptualisation of MAGNITUDE as HEIGHT and whether VERTICALITY facilitates comprehension in contexts that involve a lot of quantified information.

LISA 1. SÕNA KÕRGE VALIM

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge täiendina</i>	158 706
1	<i>tase</i>	8120
2	<i>hind</i>	6684
3	<i>kvaliteet</i>	5635
4	<i>koht</i>	4905
5	<i>vererõhk</i>	3379
6	<i>ametnik</i>	3083
7	<i>temperatuur</i>	3070
8	<i>palavik</i>	2471
9	<i>konts</i>	2362
10	<i>esindaja</i>	2274
11	<i>palk</i>	2114
12	<i>riigiametnik</i>	1963
13	<i>iga</i>	1864
14	<i>vanus</i>	1547
15	<i>kvalifikatsioon</i>	1296
16	<i>nõudmine</i>	1114
17	<i>risk</i>	1032
18	<i>maks</i>	968
19	<i>mägi</i>	965
20	<i>ootus</i>	956
21	<i>eesmärk</i>	931
22	<i>külaline</i>	893
23	<i>hinnang</i>	888
24	<i>positsioon</i>	805
25	<i>kaar</i>	767
26	<i>tunnustus</i>	749
27	<i>ametikoht</i>	731

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge täiendina</i>	158 706
28	<i>väärtus</i>	707
29	<i>laad [lagi]⁵</i>	688
30	<i>rohi</i>	680
31	<i>enesehinnang</i>	678
32	<i>lagi</i>	673
33	<i>pööre</i>	654
34	<i>puu</i>	652
35	<i>lisandväärtus</i>	616
36	<i>ametiisik</i>	587
37	<i>tööpuudus</i>	553
38	<i>sagedus</i>	506
39	<i>tulemus</i>	501
40	<i>inflatsioon</i>	489
41	<i>intress</i>	488
42	<i>kallas</i>	482
43	<i>klass</i>	449
44	<i>rõhk</i>	448
45	<i>hinne</i>	444
46	<i>kontsentratsioon</i>	439
47	<i>siht</i>	427
48	<i>lend</i>	424
49	<i>resolutsioon</i>	396
50	<i>maja</i>	392
51	<i>standard</i>	388
52	<i>kuumus</i>	386
53	<i>laine</i>	385
54	<i>õhuniiskus</i>	384

⁵ Kaks vastet on sõna *laad* kohta. Kõik ülejäänud on sõna *lagi* kohta.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge täiendina</i>	158 706
55	<i>toiteväärtus</i>	373
56	<i>reiting</i>	369
57	<i>müür</i>	362
58	<i>intensiivsus</i>	353
59	<i>politseiametnik</i>	352
60	<i>energia</i>	345
61	<i>amet</i>	344
62	<i>noot</i>	339
63	<i>sõjaväelane</i>	337
64	<i>nõue</i>	336
65	<i>moraal</i>	335
66	<i>kolesteroolitase</i>	334
67	<i>hoone</i>	334
68	<i>torn</i>	319
69	<i>efektiivsus</i>	316
70	<i>kunst</i>	306
71	<i>kaelus</i>	302
72	<i>ohvitser</i>	295
73	<i>aed</i>	292
74	<i>riigitegelane</i>	291
75	<i>elatus</i> tase	287
76	<i>soo [sugu]</i> ⁶	287
77	<i>professionaalsus</i>	285
78	<i>protsent</i>	284
79	<i>rasvasisaldus</i>	279
80	<i>valgusisaldus</i>	274
81	<i>sissetulek</i>	268
82	<i>tootlikkus</i>	267
83	<i>tööhõive</i>	264
84	<i>näitaja</i>	256
85	<i>veetase</i>	252
86	<i>intressimäär</i>	251

⁶ Enamik vastetest on sõna *sugu* kohta, näiteks *kõrgest soost*.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge täiendina</i>	158 706
87	<i>pall</i>	247
88	<i>kultuur</i>	243
89	<i>tasu</i>	238
90	<i>veresuhkur</i>	237
91	<i>kolesterool</i>	236
92	<i>standart</i> <i>[standard]</i> ⁷	232
93	<i>kasutegur</i>	229
94	<i>panus</i>	227
95	<i>lahutusvõime</i>	226
96	<i>mäng</i>	223
97	<i>hein</i>	222
98	<i>poliitik</i>	221
99	<i>töötus</i>	220
100	<i>riigiamet</i>	219
101	<i>pinge</i>	218
102	<i>hinnatase</i>	214
103	<i>tiitel</i>	214
104	<i>punkt</i>	213
105	<i>autasu</i>	212
106	<i>ülemus</i>	212
107	<i>naftahind</i>	208
108	<i>kalju</i>	206
109	<i>tootlus</i>	205
110	<i>äär</i>	205
111	<i>hää</i> l	202
112	<i>õhutemperatuur</i>	201
113	<i>turvalisus</i>	200
114	<i>haridustase</i>	199
115	<i>veeseis</i>	196
116	<i>pulss</i>	195
117	<i>suremus</i>	193

⁷ Kõik vasted on sõna *standard* kohta.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge täiendina</i>	158 706
118	<i>heli</i>	193
119	<i>tööjõumaks</i>	192
120	<i>kalorsus</i>	191
121	<i>maksukoormus</i>	191
122	<i>tempo</i>	191
123	<i>vanadus</i>	189
124	<i>vokaal</i>	189
125	<i>potentsiaal</i>	189
126	<i>tundlikkus</i>	187
127	<i>hüpe</i>	185
128	<i>ideaal</i>	183
129	<i>profiil</i>	182
130	<i>võrdlusbaas</i>	181
131	<i>kütusehind</i>	178
132	<i>kuusk</i>	178
133	<i>riskiaste</i>	177
134	<i>elukvaliteet</i>	175

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge täiendina</i>	158 706
135	<i>jalg</i>	175
136	<i>tara</i>	172
137	<i>vibratsioon</i>	172
138	<i>staatatus</i>	172
139	<i>aken</i>	171
140	<i>suhkrusisaldus</i>	170
141	<i>riigilõiv</i>	170
142	<i>aktiivsus</i>	168
143	<i>valitsusametnik</i>	167
144	<i>ametipost</i>	166
145	<i>sisaldus</i>	166
146	<i>maine</i>	166
147	<i>mänd</i>	165
148	<i>maksumus</i>	165
149	<i>aktsiis</i>	163
150	<i>jõudlus</i>	162

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge õeldistäitena</i>	5899
1	<i>hind</i>	547
2	<i>tase</i>	391
3	<i>ootus</i>	262
4	<i>vererõhk</i>	119
5	<i>eesmärk</i>	94
6	<i>panus</i>	93
7	<i>kvaliteet</i>	68
8	<i>palk</i>	67
9	<i>motivatsioon</i>	57
10	<i>temperatuur</i>	56
11	<i>vesi</i>	55
12	<i>maks</i>	52

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge õeldistäitena</i>	5899
13	<i>risk</i>	51
14	<i>lootus</i>	46
15	<i>veetase</i>	45
16	<i>määr</i>	43
17	<i>tööpuudus</i>	41
18	<i>inflatsioon</i>	40
19	<i>arv</i>	36
20	<i>moraal</i>	35
21	<i>suht</i>	34
22	<i>nõudmine</i>	33
23	<i>pulss</i>	32
24	<i>laine</i>	32

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrge öeldistäitena</i>	5899
25	<i>kallas</i>	28
26	<i>intress</i>	27
27	<i>protsent</i>	27
28	<i>tempo</i>	27
29	<i>üür</i>	26
30	<i>suremus</i>	25
31	<i>sisaldus</i>	25
32	<i>osakaal</i>	24
33	<i>näitaja</i>	24
34	<i>nõue</i>	24
35	<i>maine</i>	23
36	<i>kolesterool</i>	22
37	<i>palavik</i>	22
38	<i>enesehinnang</i>	22
39	<i>siht</i>	22
40	<i>kulg [kulu]⁸</i>	21
41	<i>õhuniiskus</i>	20
42	<i>kontsentratsioon</i>	20
43	<i>töötus</i>	20
44	<i>hinnatase</i>	20
45	<i>aktiivsus</i>	20
46	<i>kaitsetahe</i>	19
47	<i>väärtus</i>	19
48	<i>veeseis</i>	17
49	<i>reiting</i>	17
50	<i>mägi</i>	17

⁸ Kõik vasted on sõna *kulu* kohta.

LISA 2. SÕNA SUUR VALIM

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur täiendina</i>	1 376 852
1	<i>osa</i>	96 970
2	<i>hulk</i>	39 469
3	<i>tänu</i>	28 034
4	<i>tõenäosus</i>	25 176
5	<i>kogus</i>	16 835
6	<i>probleem</i>	14 406
7	<i>huvi</i>	12 594
8	<i>vahe</i>	9320
9	<i>töö</i>	9158
10	<i>saal</i>	9019
11	<i>määr</i>	9000
12	<i>roll</i>	8765
13	<i>summ [summa]⁹</i>	8749
14	<i>tähelepanu</i>	8224
15	<i>rõõm</i>	8202
16	<i>raha</i>	7905
17	<i>muutus</i>	7854
18	<i>asi</i>	7782
19	<i>abi</i>	7102
20	<i>üllatus</i>	7100
21	<i>plaan</i>	6624
22	<i>kiirus</i>	5913
23	<i>ulatus</i>	5496
24	<i>samm</i>	5479
25	<i>silma</i>	5246
26	<i>mõju</i>	5231
27	<i>tähtsus</i>	4975

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur täiendina</i>	1 376 852
28	<i>linn</i>	4924
29	<i>erinevus</i>	4913
30	<i>koormus</i>	4838
31	<i>valik</i>	4808
32	<i>ekraan</i>	4802
33	<i>maja</i>	4746
34	<i>mure</i>	4639
35	<i>oht</i>	4597
36	<i>arv</i>	4585
37	<i>täht</i>	4328
38	<i>pere</i>	4316
39	<i>summa</i>	4314
40	<i>raskus</i>	4178
41	<i>investeering</i>	4127
42	<i>pilt</i>	4094
43	<i>viga</i>	4090
44	<i>kogemus</i>	3826
45	<i>maht</i>	3799
46	<i>muudatus</i>	3772
47	<i>pauk</i>	3771
48	<i>koer</i>	3682
49	<i>risk</i>	3440
50	<i>rõhk</i>	3410
51	<i>kivi</i>	3386
52	<i>armastus</i>	3376
53	<i>lootus</i>	3360
54	<i>võimalus</i>	3333

⁹ Enamik vasteid on sõna *summa* kohta.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur täiendina</i>	1 376 852
55	<i>väljakutse</i>	3287
56	<i>kahi [kahju]¹⁰</i>	3196
57	<i>au</i>	3187
58	<i>riik</i>	3185
59	<i>pluss</i>	3125
60	<i>tükk</i>	3122
61	<i>vaev</i>	3108
62	<i>edu</i>	3094
63	<i>ettevõte</i>	3057
64	<i>puu</i>	3034
65	<i>soov</i>	2982
66	<i>panus</i>	2863
67	<i>võit</i>	2841
68	<i>segadus</i>	2802
69	<i>mees</i>	2782
70	<i>auk</i>	2757
71	<i>hoog</i>	2754
72	<i>lemmik</i>	2744
73	<i>ring</i>	2732
74	<i>vastutus</i>	2724
75	<i>eelis</i>	2719
76	<i>väärtus</i>	2686
77	<i>sõber</i>	2676
78	<i>kaotus</i>	2672
79	<i>inimene</i>	2653
80	<i>jõud</i>	2628
81	<i>tee</i>	2628
82	<i>number</i>	2606
83	<i>eesmärk</i>	2590
84	<i>kasu</i>	2586
85	<i>slämm</i>	2519
86	<i>juht</i>	2492

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur täiendina</i>	1 376 852
87	<i>kasv</i>	2394
88	<i>algustäht</i>	2392
89	<i>pingutus</i>	2328
90	<i>potentsiaal</i>	2327
91	<i>projekt</i>	2327
92	<i>sõda</i>	2313
93	<i>tegu</i>	2303
94	<i>kulutus</i>	2299
95	<i>puudus</i>	2294
96	<i>lava</i>	2287
97	<i>hirm</i>	2284
98	<i>vend</i>	2210
99	<i>ala</i>	2097
100	<i>häda</i>	2051
101	<i>firma</i>	2021
102	<i>nõudlus</i>	2000
103	<i>tunnustus</i>	1981
104	<i>unistus</i>	1958
105	<i>grupp</i>	1923
106	<i>saavutus</i>	1899
107	<i>palk</i>	1886
108	<i>tuba</i>	1859
109	<i>õnn</i>	1857
110	<i>reede</i>	1842
111	<i>pettumus</i>	1839
112	<i>osakaal</i>	1839
113	<i>enamus</i>	1832
114	<i>populaarsus</i>	1815
115	<i>kala</i>	1808
116	<i>aken</i>	1805
117	<i>kasum</i>	1760
118	<i>auto</i>	1760

¹⁰ Vasted on sõna *kahju* kohta.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur täiendina</i>	1 376 852
119	<i>küsimus</i>	1748
120	<i>süda</i>	1738
121	<i>toetus</i>	1710
122	<i>laev</i>	1665
123	<i>hüpe</i>	1660
124	<i>ruum</i>	1645
125	<i>suu</i>	1632
126	<i>kaar</i>	1631
127	<i>poiss</i>	1614
128	<i>isamaasõda</i>	1602
129	<i>mäng</i>	1566
130	<i>küsimärk</i>	1565
131	<i>kott</i>	1539
132	<i>saladus</i>	1517
133	<i>pind</i>	1481
134	<i>vajadus</i>	1480

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur täiendina</i>	1 376 852
135	<i>pinge</i>	1467
136	<i>sündmus</i>	1447
137	<i>ootus</i>	1436
138	<i>mõte</i>	1394
139	<i>hunnik</i>	1392
140	<i>sõna</i>	1373
141	<i>laps</i>	1348
142	<i>mass</i>	1326
143	<i>jama</i>	1324
144	<i>võlg</i>	1321
145	<i>valu</i>	1311
146	<i>surve</i>	1275
147	<i>miinus</i>	1272
148	<i>jagu</i>	1269
149	<i>tõus</i>	1253
150	<i>laine</i>	1252

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur öeldistäitena</i>	33 595
1	<i>üllatus</i>	828
2	<i>valik</i>	788
3	<i>huvi</i>	566
4	<i>laps</i>	352
5	<i>vahe</i>	348
6	<i>arv</i>	297
7	<i>rõõm</i>	290
8	<i>pettumus</i>	284
9	<i>ootus</i>	268
10	<i>risk</i>	264
11	<i>oht</i>	258
12	<i>hirm</i>	254
13	<i>tõenäosus</i>	250

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur öeldistäitena</i>	33 595
14	<i>mure</i>	223
15	<i>nõudlus</i>	212
16	<i>maailm</i>	211
17	<i>ehmatus</i>	210
18	<i>erinevus</i>	203
19	<i>kiirus</i>	189
20	<i>imetus</i>	185
21	<i>maht</i>	184
22	<i>hulk</i>	177
23	<i>probleem</i>	177
24	<i>vastutus</i>	176
25	<i>summa</i>	176
26	<i>koormus</i>	170

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suur</i> öeldistäitena	33 595
27	<i>jõud</i>	169
28	<i>maja</i>	169
29	<i>plaan</i>	166
30	<i>kulg [kulu]¹¹</i>	154
31	<i>silm</i>	150
32	<i>suht</i>	146
33	<i>kogus</i>	143
34	<i>lootus</i>	142
35	<i>võimalus</i>	142
36	<i>summ [summa]¹²</i>	139
37	<i>pere</i>	131
38	<i>tööpuudus</i>	129
39	<i>kaotus</i>	129
40	<i>soov</i>	129
41	<i>tahtmine</i>	125
42	<i>kahju</i>	119
43	<i>pinge</i>	112
44	<i>konkurents</i>	109
45	<i>tuba</i>	106
46	<i>loomaaed</i>	104
47	<i>jumal</i>	98
48	<i>mõju</i>	96
49	<i>kiusatus</i>	94
50	<i>osakaal</i>	91

¹¹ Enamik vasteid (152) on sõna *kulu* kohta.

¹² Kõik vasted on sõna *summa* kohta.

LISA 3. SÕNA KÕRGENEMA VALIM

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrgenema</i>	94
1	<i>vererõhk</i>	30
2	<i>hää</i>	6
3	<i>hääletoon</i>	5
4	<i>maapind</i>	5
5	<i>risk</i>	4
6	<i>vokaal</i>	3
7	<i>meeleolu</i>	3
8	<i>vererõhunäitaja</i>	2
9	<i>kallas</i>	2
10	<i>mägi</i>	2
11	<i>tase</i>	2
12	<i>hind</i>	2
13	<i>valimisvanus</i>	1
14	<i>maksaanalüüs</i>	1
15	<i>soopind</i>	1
16	<i>homotsüsteiin</i>	1
17	<i>rannikumadalik</i>	1
18	<i>sensuaalsus</i>	1
19	<i>valutundlikkus</i>	1
20	<i>toormehind</i>	1

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrgenema</i>	94
21	<i>ohuolukord</i>	1
22	<i>paekallas</i>	1
23	<i>seljauim</i>	1
24	<i>dolomiit¹³</i>	1
25	<i>kolesteroolitase</i>	1
26	<i>aktsiisimaks</i>	1
27	<i>veresuhkur</i>	1
28	<i>vibratsioon</i>	1
29	<i>enesehinnang</i>	1
30	<i>teadlikkus</i>	1
31	<i>sisaldus</i>	1
32	<i>rütm</i>	1
33	<i>troll</i>	1
34	<i>pulss</i>	1
35	<i>motivatsioon</i>	1
36	<i>nõudmine</i>	1
37	<i>niiskus</i>	1
38	<i>aktiivsus</i>	1
39	<i>sild</i>	1
40	<i>öö</i>	1

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrgenenud</i>	3243
1	<i>vererõhk</i>	680
2	<i>keskkõrge</i>	244
3	<i>risk</i>	153

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrgenenud</i>	3243
4	<i>veresuhkur</i>	107
5	<i>kolesteroolitase</i>	79
6	,	61

¹³ Vaste on mäestiku kohta: *Dolomiidid*.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrgenenud</i>	3243
7	<i>tase</i>	51
8	.	50
9	<i>kolesterool</i>	42
10	<i>tundlikkus</i>	40
11	<i>kehatemperatuur</i>	37
12	<i>meeleolu</i>	34
13	<i>enesehinnang</i>	27
14	<i>temperatuur</i>	26
15	<i>silmarõhk</i>	25
16	<i>ja</i>	24
17	<i>arteriaalne</i>	24
18	<i>rõhk</i>	23
19	<i>ärrituvus</i>	22
20	<i>veri</i>	19
21	<i>huvi</i>	19
22	<i>väärtus</i>	18
23	<i>PSA</i>	17
24	<i>aktiivsus</i>	16
25	<i>või</i>	15
26	<i>silmasisene</i>	15
27	(15
28	<i>nõudmine</i>	14
29	<i>silm</i>	12
30	<i>radioaktiivsus</i>	12
31	<i>ootus</i>	12
32	<i>oht</i>	12
33	<i>homotsüsteiin</i>	12
34	<i>ärevus</i>	11
35	<i>vähirisk</i>	11
36	<i>sisaldus</i>	11
37	<i>hind</i>	11
38	<i>ning</i>	10
39	<i>kolesteroolisisaldus</i>	10
40	<i>happesus</i>	10

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrgenenud</i>	3243
41	<i>erutuvus</i>	10
42	<i>vastuvõtlikkus</i>	9
43	<i>tüsisustus</i>	9
44	<i>teadvus</i>	9
45	<i>radiatsioon</i>	9
46	<i>lihastoonus</i>	9
47	<i>kontsentratsioon</i>	9
48	<i>insuliinitase</i>	9
49	<i>veresuhkrutase</i>	8
50	<i>vajadus</i>	8
51	<i>östrogeenitase</i>	7
52	<i>volatiilsus</i>	7
53	<i>triglütseriid</i>	7
54	<i>terrorioht</i>	7
55	<i>suremus</i>	7
56	<i>pulss</i>	7
57	<i>kortisoolitase</i>	7
58	<i>kehakaal</i>	7
59	<i>energia</i>	7
60	<i>õiglustunne</i>	6
61	<i>tähelepanu</i>	6
62	<i>teadlikkus</i>	6
63	<i>ravivajadus</i>	6
64	<i>olema</i>	6
65	<i>nõue</i>	6
66	<i>homotsüsteiin</i>	6
67	<i>haigestumine</i>	6
68	:	6
69	<i>vokaal</i>	5
70	<i>testosteroonitase</i>	5
71	<i>stress</i>	5
72	<i>radiatsioonitase</i>	5
73	<i>prolaktiin</i>	5
74	<i>poliitiline</i>	5

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kõrgenenud</i>	3243
75	<i>pinge</i>	5
76	<i>motivatsioon</i>	5
77	<i>koljusisene</i>	5
78	<i>kiirgustase</i>	5
79	<i>kaltsiumivajadus</i>	5
80	<i>hormoon</i>	5
81	<i>haigusrisk</i>	5
82	<i>adrenaliin</i>	5
83	<i>verekolesterool</i>	4
84	<i>toksilisus</i>	4
85	<i>toitaine</i>	4
86	<i>terrorismioht</i>	4
87	<i>terrorirünnak</i>	4
88	<i>teadvuseseisund</i>	4
89	<i>südamehaigus</i>	4
90	<i>sekretsioon</i>	4

LISA 4. SÕNA SUURENEMA VALIM

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suurenema</i>	35 811
1	<i>arv</i>	2668
2	<i>hulk</i>	985
3	<i>maht</i>	803
4	<i>eksport</i>	531
5	<i>kulg [kulu]¹⁴</i>	458
6	<i>tõenäosus</i>	423
7	<i>osakaal</i>	415
8	<i>risk</i>	405
9	<i>müük</i>	402
10	<i>käive</i>	400
11	<i>võimalus</i>	359
12	<i>toodang</i>	309
13	<i>nõudlus</i>	294
14	<i>sissetulek</i>	286
15	<i>oht</i>	281
16	<i>jaemüük</i>	279
17	<i>tulu</i>	279
18	<i>kulutus</i>	276
19	<i>vajadus</i>	272
20	<i>summa</i>	248
21	<i>tööpuudus</i>	243
22	<i>kasum</i>	234
23	<i>import</i>	228
24	<i>müügitulu</i>	220
25	<i>vahe</i>	219
26	<i>palk</i>	206
27	<i>toetus</i>	204

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suurenema</i>	35 811
28	<i>kogus</i>	191
29	<i>tarbimine</i>	189
30	<i>pension</i>	187
31	<i>investeering</i>	178
32	<i>osatähtsus</i>	168
33	<i>ärikasum</i>	164
34	<i>tootmine</i>	161
35	<i>osa</i>	155
36	<i>koormus</i>	152
37	<i>pindala</i>	145
38	<i>eelarve</i>	139
39	<i>kiirus</i>	124
40	<i>laekumine</i>	121
41	<i>väärtus</i>	121
42	<i>väljavedu</i>	115
43	<i>maksukoormus</i>	109
44	<i>arvukus</i>	107
45	<i>mõju</i>	107
46	<i>konkurents</i>	103
47	<i>puudujääk</i>	102
48	<i>töötus</i>	101
49	<i>summ [summa]¹⁵</i>	101
50	<i>aktiivsus</i>	100
51	<i>aktiakapital</i>	99
52	<i>sissevedu</i>	98
53	<i>number</i>	97
54	<i>aeg</i>	95

¹⁴ Enamik vasteid on sõna *kulu* kohta.

¹⁵ Kõik vasted on sõna *summa* kohta.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suurenema</i>	35 811
55	<i>rahvaarv</i>	87
56	<i>ülejääk</i>	84
57	<i>kaal</i>	84
58	<i>palgafond</i>	83
59	<i>valik</i>	82
60	<i>läbimüük</i>	81
61	<i>kehakaal</i>	81
62	<i>töökoormus</i>	80
63	<i>pere</i>	78
64	<i>hind</i>	77
65	<i>hoius</i>	76
66	<i>tähtsus</i>	76
67	<i>erinevus</i>	75
68	<i>valu</i>	75
69	<i>müügimaht</i>	73
70	<i>kogumaht</i>	73
71	<i>kütusekulu</i>	73
72	<i>lõhe</i>	73
73	<i>pakkumine</i>	72
74	<i>huvi</i>	72
75	<i>määr</i>	71
76	<i>tootmismaht</i>	70
77	<i>kohustus</i>	70
78	<i>reserv</i>	69
79	<i>võlg</i>	69
80	<i>probleem</i>	69
81	<i>roll</i>	68
82	<i>туруosa</i>	65
83	<i>rõhk</i>	65
84	<i>tööhõive</i>	64
85	<i>sagedus</i>	64
86	<i>kuritegevus</i>	63
87	<i>protsent</i>	63
88	<i>maks</i>	62

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>suurenema</i>	35 811
89	<i>defitsiit</i>	61
90	<i>inflatsioon</i>	61
91	<i>pinge</i>	61
92	<i>kahjum</i>	59
93	<i>rind</i>	58
94	<i>töömaht</i>	57
95	<i>sündimus</i>	57
96	<i>tootlikkus</i>	57
97	<i>efektiivsus</i>	57
98	<i>elanikkond</i>	57
99	<i>pind</i>	56
100	<i>omakapital</i>	55

LISA 5. SÕNA KASVAMA VALIM

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kasvama</i>	100 671
1	<i>arv</i>	6357
2	<i>laps</i>	3450
3	<i>majandus</i>	2879
4	<i>käive</i>	2243
5	<i>maht</i>	1824
6	<i>taim</i>	1729
7	<i>müük</i>	1498
8	<i>hulk</i>	1418
9	<i>hind</i>	1209
10	<i>puu</i>	1175
11	<i>palk</i>	1129
12	<i>eksport</i>	1057
13	<i>kasum</i>	910
14	<i>nõudlus</i>	717
15	<i>kulg [kulu]¹⁶</i>	674
16	<i>müügitulu</i>	670
17	<i>pinge</i>	526
18	<i>osakaal</i>	517
19	<i>isuu</i>	493
20	<i>tulu</i>	483
21	<i>kiirus</i>	471
22	<i>juus</i>	471
23	<i>populaarsus</i>	457
24	<i>inimene</i>	444
25	<i>turg</i>	441
26	<i>tööpuudus</i>	432
27	<i>väärtus</i>	417

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kasvama</i>	100 671
28	<i>sissetulek</i>	416
29	<i>rahvaarv</i>	414
30	<i>tarbimine</i>	409
31	<i>mets</i>	409
32	<i>import</i>	381
33	<i>rohi</i>	367
34	<i>vajadus</i>	365
35	<i>karv</i>	355
36	<i>võlg</i>	327
37	<i>summa</i>	309
38	<i>eelarve</i>	303
39	<i>toetus</i>	303
40	<i>kulutus</i>	297
41	<i>puhaskasum</i>	292
42	<i>töötus</i>	291
43	<i>jaemüük</i>	287
44	<i>seen</i>	281
45	<i>bilansimaht</i>	280
46	<i>raha</i>	276
47	<i>kuritegevus</i>	275
48	<i>poiss</i>	271
49	<i>vili</i>	266
50	<i>ettevõte</i>	264
51	<i>vahe</i>	251
52	<i>tootmine</i>	244
53	<i>huvi</i>	243
54	<i>investeering</i>	241

¹⁶ Kõik vasted on sõna *kulu* kohta.

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kasvama</i>	100 671
55	<i>poeg</i>	237
56	<i>hoius</i>	227
57	<i>osa</i>	227
58	<i>toodang</i>	226
59	<i>kuusk</i>	225
60	<i>number</i>	220
61	<i>laenuportfell</i>	214
62	<i>elanikkond</i>	208
63	<i>laekumine</i>	206
64	<i>linn</i>	203
65	<i>rahvastik</i>	200
66	<i>lihas</i>	199
67	<i>lill</i>	196
68	<i>enesekindlus</i>	194
69	<i>osatahtsus</i>	189
70	<i>risk</i>	189
71	<i>kõht</i>	187
72	<i>tööjõukulu</i>	181
73	<i>туруosa</i>	180
74	<i>tähtsus</i>	180
75	<i>müügikäive</i>	175
76	<i>tõenäosus</i>	175
77	<i>koormus</i>	173
78	<i>kogudus</i>	173
79	<i>tamm</i>	172
80	<i>võimsus</i>	171
81	<i>pension</i>	167
82	<i>tarbijahinnaindeks</i>	166
83	<i>tootlikkus</i>	165
84	<i>oht</i>	164
85	<i>sammal</i>	160
86	<i>põlvkond</i>	160
87	<i>müügimaht</i>	158
88	<i>hammas</i>	157

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>kasvama</i>	100 671
89	<i>aeg</i>	157
90	<i>mänd</i>	156
91	<i>ärikasum</i>	155
92	<i>kartul</i>	151
93	<i>küüs</i>	148
94	<i>läbimüük</i>	146
95	<i>liik</i>	146
96	<i>määr</i>	146
97	<i>kaal</i>	146
98	<i>tütar</i>	145
99	<i>põõsas</i>	143
100	<i>jõukus</i>	139

LISA 6. SÕNA TÕUSMA VALIM

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>tõusma</i>	68 121
1	<i>hind</i>	9461
2	<i>palk</i>	3027
3	<i>päike</i>	1657
4	<i>temperatuur</i>	1643
5	<i>õhutemperatuur</i>	1587
6	<i>arv</i>	1113
7	<i>kaal</i>	824
8	<i>indeks</i>	806
9	<i>tase</i>	794
10	<i>aktsia</i>	788
11	<i>tuul</i>	781
12	<i>pension</i>	730
13	<i>palavik</i>	534
14	<i>vesi</i>	515
15	<i>käsi</i>	501
16	<i>vererõhk</i>	494
17	<i>tulu</i>	443
18	<i>mees</i>	402
19	<i>veetase</i>	356
20	<i>väärtus</i>	353
21	<i>aktsiis</i>	350
22	<i>toetus</i>	336
23	<i>lennuk</i>	310
24	<i>kell</i>	307
25	<i>intressimäär</i>	289
26	<i>maks</i>	284
27	<i>määr</i>	273
28	<i>inimene</i>	267

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>tõusma</i>	68 121
29	<i>pinge</i>	259
30	<i>küsimus</i>	257
31	<i>kiirus</i>	253
32	<i>tarbijahinnaindeks</i>	246
33	<i>käive</i>	242
34	<i>ihukarv</i>	238
35	<i>tarbijahind</i>	238
36	<i>pulss</i>	219
37	<i>maksukoormus</i>	209
38	<i>intress</i>	209
39	<i>brutotasu</i>	207
40	<i>tuju</i>	197
41	<i>teema</i>	195
42	<i>kehakaal</i>	191
43	<i>miinimumpalk</i>	189
44	<i>osakaal</i>	189
45	<i>piletihind</i>	179
46	<i>rahvas</i>	176
47	<i>elatustase</i>	172
48	<i>juus</i>	171
49	<i>kvaliteet</i>	169
50	<i>alampalk</i>	168
51	<i>naine</i>	167
52	<i>reiting</i>	164
53	<i>miinimum</i>	160
54	<i>kehatemperatuur</i>	159
55	<i>tempo</i>	155
56	<i>inflatsioon</i>	153
57	<i>tüli</i>	152

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>tõusma</i>	68 121
58	<i>müük</i>	149
59	<i>pööre</i>	145
60	<i>majandus</i>	143
61	<i>aktsiaturg</i>	137
62	<i>turg</i>	137
63	<i>populaarsus</i>	134
64	<i>hulk</i>	134
65	<i>börs</i>	132
66	<i>poiss</i>	132
67	<i>elektrihind</i>	131
68	<i>dollar</i>	131
69	<i>käibemaks</i>	131
70	<i>brutokuupalk</i>	127
71	<i>kulg [kulu]¹⁷</i>	124
72	<i>tüdruk</i>	124
73	<i>tõde</i>	123
74	<i>õhurõhk</i>	122
75	<i>pensioniga</i>	121
76	<i>kütusehind</i>	121
77	<i>jalg</i>	119
78	<i>kurss</i>	116
79	<i>eestlane</i>	116
80	<i>kinnisvarahind</i>	115
81	<i>maht</i>	115
82	<i>torm</i>	114
83	<i>kasu</i>	111
84	<i>kasum</i>	111
85	<i>laps</i>	110
86	<i>tootlus</i>	108
87	<i>leek</i>	108
88	<i>kütuseaktsiis</i>	107
89	<i>eluiga</i>	107

Nr	Kollokaat	Esinemis- sagedus
	<i>tõusma</i>	68 121
90	<i>töötasu</i>	104
91	<i>rõhk</i>	103
92	<i>alkoholiaktsiis</i>	101
93	<i>aktsiahind</i>	99
94	<i>aktsiisimäär</i>	98
95	<i>alammäär</i>	96
96	<i>tasu</i>	96
97	<i>tee</i>	95
98	<i>risk</i>	94
99	<i>suits</i>	90
100	<i>õhk</i>	88

¹⁷ Kõik vasted on sõna *kulu* kohta.

LISA 7. SÕNA KASV VALIM

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>kasv</i>	94 950
1	<i>arvu_kasv</i>	5337
2	<i>ekspordi_kasv</i>	1915
3	<i>majanduse_kasv</i>	1628
4	<i>käibe_kasv</i>	1488
5	<i>tootlikkuse_kasv</i>	1392
6	<i>nõudluse_kasv</i>	1369
7	<i>kulude_kasv</i>	1221
8	<i>mahu_kasv</i>	1161
9	<i>tarbimise_kasv</i>	1083
10	<i>heaolu_kasv</i>	984
11	<i>palga_kasv</i>	877
12	<i>hindade_kasv</i>	855
13	<i>sissetulekute_kasv</i>	850
14	<i>taimede_kasv</i>	845
15	<i>kasumi_kasv</i>	835
16	<i>tööpuuduse_kasv</i>	834
17	<i>populaarsuse_kasv</i>	800
18	<i>investeeringute_- kasv</i>	786
19	<i>müügi_kasv</i>	752
20	<i>palkade_kasv</i>	744
21	<i>tulude_kasv</i>	728
22	<i>kuritegevuse_kasv</i>	704
23	<i>rahvastiku_kasv</i>	630
24	<i>töötuse_kasv</i>	596
25	<i>juuste_kasv</i>	563
26	<i>impordi_kasv</i>	553
27	<i>hulga_kasv</i>	537

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>kasv</i>	94 950
28	<i>tarbijahindade_- kasv</i>	501
29	<i>laekumise_kasv</i>	501
30	<i>eelarve_kasv</i>	494
31	<i>väärtuse_kasv</i>	492
32	<i>efektiivsuse_kasv</i>	487
33	<i>konkurentsivõime_- kasv</i>	486
34	<i>tööhõive_kasv</i>	484
35	<i>kulutuste_kasv</i>	462
36	<i>ettevõtte_kasv</i>	455
37	<i>tööjõukulude_kasv</i>	450
38	<i>aasta_kasv</i>	440
39	<i>teadlikkuse_kasv</i>	425
40	<i>bakterite_kasv</i>	419
41	<i>toodangu_kasv</i>	405
42	<i>jõukuse_kasv</i>	393
43	<i>rahvaarvu_kasv</i>	393
44	<i>turu_kasv</i>	388
45	<i>müügitulu_kasv</i>	381
46	<i>lisandväärtuse_- kasv</i>	381
47	<i>aktiivsuse_kasv</i>	378
48	<i>hinna_kasv</i>	375
49	<i>tarbijahinna- indeksi_kasv</i>	375
50	<i>eratarbimise_kasv</i>	365
51	<i>jaemüügi_kasv</i>	358
52	<i>mahtude_kasv</i>	351
53	<i>reaalpalga_kasv</i>	349

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>kasv</i>	94 950
54	<i>hõive_kasv</i>	339
55	<i>arvukuse_kasv</i>	336
56	<i>tootmise_kasv</i>	336
57	<i>hoiuste_kasv</i>	328
58	<i>inflatsiooni_kasv</i>	312
59	<i>tööstustoodangu_- kasv</i>	296
60	<i>sisenõudluse_kasv</i>	293
61	<i>osatahtsuse_kasv</i>	291
62	<i>taime_kasv</i>	284
63	<i>ostujõu_kasv</i>	277
64	<i>toetuse_kasv</i>	273
65	<i>palgafondi_kasv</i>	266
66	<i>rakkude_kasv</i>	254
67	<i>elanikkonna_kasv</i>	247
68	<i>kogutoodangu_- kasv</i>	242
69	<i>lapse_kasv</i>	240
70	<i>tööviljakuse_kasv</i>	240
71	<i>võimsuse_kasv</i>	228
72	<i>maailma- majanduse_kasv</i>	220
73	<i>laenuportfelli_kasv</i>	214
74	<i>puude_kasv</i>	213
75	<i>maksukoormuse_- kasv</i>	208
76	<i>sündimuse_kasv</i>	200
77	<i>ettevõtete_kasv</i>	196
78	<i>kvartali_kasv</i>	192
79	<i>mõju_kasv</i>	188
80	<i>laenude_kasv</i>	187
81	<i>tööstuse_kasv</i>	185
82	<i>koguprodukti_kasv</i>	176
83	<i>tootmismahtude_- kasv</i>	176
84	<i>koguduse_kasv</i>	175

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>kasv</i>	94 950
85	<i>võimekuse_kasv</i>	171
86	<i>pensionide_kasv</i>	163
87	<i>usalduse_kasv</i>	159
88	<i>kasumite_kasv</i>	156
89	<i>osa_kasv</i>	153
90	<i>pakkumise_kasv</i>	153
91	<i>pingete_kasv</i>	152
92	<i>brutopalga_kasv</i>	150
93	<i>sissetuleku_kasv</i>	149
94	<i>produktiivsuse_- kasv</i>	149
95	<i>tootmismahu_kasv</i>	143
96	<i>kiiruse_kasv</i>	143
97	<i>indeksi_kasv</i>	143
98	<i>liikmeskonna_kasv</i>	143
99	<i>võlakoormuse_kasv</i>	142
100	<i>lihaste_kasv</i>	139

LISA 8. SÕNA TÕUS VALIM

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>tõus</i>	61 328
1	<i>hinna_tõus</i>	4634
2	<i>hindade_tõus</i>	2642
3	<i>palga_tõus</i>	1205
4	<i>temperatuuri_tõus</i>	1096
5	<i>elektrihinna_tõus</i>	1032
6	<i>taseme_tõus</i>	1002
7	<i>kütuseaktsiisi_tõus</i>	914
8	<i>intressimäärade_- tõus</i>	835
9	<i>veetaseme_tõus</i>	759
10	<i>arvu_tõus</i>	746
11	<i>palkade_tõus</i>	671
12	<i>aktsiisi_tõus</i>	661
13	<i>elukalliduse_tõus</i>	654
14	<i>elatustaseme_tõus</i>	642
15	<i>vererõhu_tõus</i>	620
16	<i>kvaliteedi_tõus</i>	563
17	<i>kehakaalu_tõus</i>	557
18	<i>maksukoormuse_- tõus</i>	489
19	<i>kütusehinna_tõus</i>	483
20	<i>miinimumi_tõus</i>	463
21	<i>alampalga_tõus</i>	439
22	<i>päikese_tõus</i>	422
23	<i>alkoholiaktsiisi_tõus</i>	400
24	<i>pensioniea_tõus</i>	375
25	<i>piletihinna_tõus</i>	373
26	<i>populaarsuse_tõus</i>	357
27	<i>teadlikkuse_tõus</i>	354

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>tõus</i>	61 328
28	<i>miinimumpalga_tõus</i>	354
29	<i>kehatemperatuuri_- tõus</i>	343
30	<i>aktsiiside_tõus</i>	332
31	<i>intresside_tõus</i>	330
32	<i>aktiivsuse_tõus</i>	327
33	<i>efektiivsuse_tõus</i>	315
34	<i>pensionide_tõus</i>	314
35	<i>tarbijahindade_tõus</i>	309
36	<i>maamaksu_tõus</i>	301
37	<i>majanduse_tõus</i>	299
38	<i>naftahinna_tõus</i>	295
39	<i>kinnisvarahindade_- tõus</i>	289
40	<i>kaalu_tõus</i>	272
41	<i>tootlikkuse_tõus</i>	271
42	<i>aktsiahindade_tõus</i>	269
43	<i>lastetoetuste_tõus</i>	269
44	<i>maksude_tõus</i>	260
45	<i>kütusehindade_tõus</i>	260
46	<i>arvukuse_tõus</i>	256
47	<i>elukvaliteedi_tõus</i>	255
48	<i>heaolu_tõus</i>	246
49	<i>tarbijahinna- indeksi_tõus</i>	243
50	<i>õhutemperatuuri_- tõus</i>	240
51	<i>toetuse_tõus</i>	235
52	<i>aktsiisimäärade_- tõus</i>	219

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>tõus</i>	61 328
53	<i>määra_tõus</i>	215
54	<i>tubakaaktsiisi_tõus</i>	211
55	<i>väärtuse_tõus</i>	200
56	<i>rõhu_tõus</i>	195
57	<i>aktsia_tõus</i>	193
58	<i>kursi_tõus</i>	188
59	<i>bensiinihinna_tõus</i>	182
60	<i>keskkonnatasude_ - tõus</i>	175
61	<i>dollari_tõus</i>	173
62	<i>aktsiate_tõus</i>	163
63	<i>naftahindade_tõus</i>	163
64	<i>eluea_tõus</i>	162
65	<i>indeksi_tõus</i>	160
66	<i>pensioni_tõus</i>	160
67	<i>osatahtsuse_tõus</i>	156
68	<i>veresuhkru_tõus</i>	154
69	<i>energiahindade_tõus</i>	153
70	<i>inflatsiooni_tõus</i>	153
71	<i>aktsiaturgude_tõus</i>	150
72	<i>kulude_tõus</i>	148
73	<i>veehinna_tõus</i>	148
74	<i>kontsentratsiooni_ - tõus</i>	147
75	<i>meretaseme_tõus</i>	138
76	<i>tariifide_tõus</i>	138
77	<i>aasta_tõus</i>	135
78	<i>käibemaksumäära_ - tõus</i>	133
79	<i>haigestumise_tõus</i>	133
80	<i>toiduhindade_tõus</i>	130
81	<i>töötasu_tõus</i>	128
82	<i>sissetulekute_tõus</i>	126
83	<i>tulumaksu_tõus</i>	124

Nr	Kollokatsioon	Esinemis- sagedus
	<i>tõus</i>	61 328
84	<i>konkurentsivõime_ - tõus</i>	124
85	<i>tasude_tõus</i>	123
86	<i>aktsiahinna_tõus</i>	121
87	<i>lise_tõus</i>	119
88	<i>hinnataseme_tõus</i>	117
89	<i>soojahinna_tõus</i>	116
90	<i>gaasiaktsiisi_tõus</i>	113
91	<i>sündimuse_tõus</i>	113
92	<i>intressimäära_tõus</i>	112
93	<i>merepinna_tõus</i>	111
94	<i>päeva_tõus</i>	110
95	<i>üürihindade_tõus</i>	108
96	<i>ehitushindade_tõus</i>	107
97	<i>gaasihinna_tõus</i>	107
98	<i>haridustaseme_tõus</i>	106
99	<i>туру_tõus</i>	105
100	<i>merevee_tõus</i>	102

LISA 9. SÕNADE KÕRGE JA SUUR VÕRDLUS

Kollokaat	Esinemissagedus		
	<i>kõrge</i> täiendina	<i>suur</i> täiendina	Vahe
<i>jalg</i>	175	175	0
<i>sisaldus</i>	166	160	6
<i>tundlikkus</i>	187	177	10
<i>poliitik</i>	221	191	30
<i>pall</i>	247	280	33
<i>tegelane</i>	147	114	33
<i>siht</i>	427	389	38
<i>suhkrusisaldus</i>	170	209	39
<i>maksukoormus</i>	191	150	41
<i>tootlus</i>	205	155	50
<i>tootlikkus</i>	267	216	51
<i>motivatsioon</i>	156	213	57
<i>lahutusvõime</i>	226	167	59
<i>maksumus</i>	165	102	63
<i>sein</i>	128	192	64
<i>töötus</i>	220	154	66
<i>suremus</i>	193	262	69
<i>klass</i>	449	371	78
<i>eraldusvõime</i>	147	227	80
<i>rasvasisaldus</i>	279	199	80
<i>kultuur</i>	243	154	89
<i>äär</i>	205	111	94

Kollokaat	Esinemissagedus		
	<i>kõrge</i> öeldistäitena	<i>suur</i> öeldistäitena	Vahe
<i>tasu</i>	16	16	0
<i>aktiivsus</i>	20	18	2
<i>maksumus</i>	9	12	3

Kollokaat	Esinemissagedus		Vahe
	<i>kõrge</i> öeldistäitena	<i>suur</i> öeldistäitena	
<i>mägi</i>	17	14	3
<i>protsent</i>	27	24	3
<i>õhuniiskus</i>	20	24	4
<i>palk</i>	67	71	4
<i>maksukoormus</i>	14	10	4
<i>kontsentratsioon</i>	20	16	4
<i>ootus</i>	262	268	6
<i>töötus</i>	20	26	6
<i>sisaldus</i>	25	19	6
<i>aken</i>	12	19	7
<i>emotsioon</i>	9	16	7
<i>taevas</i>	16	24	8
<i>nõudmine</i>	33	43	10
<i>siht</i>	22	10	12
<i>arvukus</i>	9	22	13
<i>puu</i>	16	30	14
<i>kasutegur</i>	11	27	16
<i>põhjus</i>	12	31	19
<i>toetus</i>	9	29	20
<i>laine</i>	32	54	22
<i>väärtus</i>	19	43	24
<i>liig</i>	14	39	25
<i>tulemus</i>	10	36	26
<i>maks</i>	52	24	28
<i>panus</i>	93	65	28
<i>suremus</i>	25	54	29
<i>inflatsioon</i>	40	10	30
<i>motivatsioon</i>	57	18	39
<i>ambitsioon</i>	12	53	41
<i>eesmärk</i>	94	53	41
<i>vesi</i>	55	11	44
<i>osa</i>	9	54	45
<i>potentsiaal</i>	9	71	62
<i>osakaal</i>	24	91	67

Kollokaat	Esinemissagedus		
	<i>kõrge</i> öeldistäitena	<i>suur</i> öeldistäitena	Vahe
<i>tööpuudus</i>	41	129	88
<i>lootus</i>	46	142	96

LISA 10. SÕNADE KASVAMA JA TÕUSMA VÕRDLUS

Kollokaat	Esinemissagedus		
	<i>kasvama</i>	<i>tõusma</i>	Vahe
<i>pea</i>	58	59	1
<i>jalg</i>	118	119	1
<i>hinnatase</i>	52	50	2
<i>tootjahind</i>	55	53	2
<i>brutopalk</i>	62	64	2
<i>protsent</i>	75	78	3
<i>sagedus</i>	52	59	7
<i>näitaja</i>	86	78	8
<i>tüdruk</i>	111	124	13
<i>viha</i>	65	51	14
<i>ühe [üks]¹⁸</i>	78	63	15
<i>efektiivsus</i>	54	72	18
<i>inflatsioon</i>	126	153	27
<i>eluiga</i>	77	107	30
<i>reaalpalk</i>	83	51	32
<i>toetus</i>	303	336	33
<i>probleem</i>	119	84	35
<i>tulu</i>	483	443	40
<i>töötasu</i>	58	104	46
<i>aktiivsus</i>	127	73	54
<i>arvukus</i>	126	70	56
<i>teadlikkus</i>	131	74	57
<i>väärtus</i>	417	353	64
<i>kinnisvarahind</i>	51	115	64
<i>brutokuupalk</i>	59	127	68
<i>aeg</i>	157	88	69
<i>maksukoormus</i>	137	209	72

¹⁸ Märgendamisviga: eraldi lemmaks on määratud sõna *üks* omastav vorm. Sisaldab vasteid, nagu *kasvas ühe euroni ja tõusis ühe protsendipunkti võrra*.

Kollokaat	Esinemissagedus		
	<i>kasvama</i>	<i>tõusma</i>	Vahe
<i>tarbijahinnaindeks</i>	166	246	80
<i>tempo</i>	69	155	86
<i>koormus</i>	173	81	92
<i>risk</i>	189	94	95

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Heike Olmre,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „SUURUSE mõistestamine KÕRGUSENA sõnade *kõrge, suur, kõrgenema, suurenema, kasvama, tõusma, kasv* ja *tõus* kasutuse põhjal“, mille juhendaja on professor Renate Pajusalu, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Heike Olmre

27.05.2019